

Ideologier i biblioteksbyggnaden

En fallstudie av Arlövs bibliotek

SUSANN WILHELMSSON

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Susann Wilhelmsson**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel	Ideologier i biblioteksbyggnaden – en fallstudie av Arlövs bibliotek
Engelsk titel	Ideologies in library building – a case study of the public library in Arlov
Författare	Susann Wilhelmsson
Färdigställt	2008
Handledare	Alen Doracic, Kollegium 1
Abstract	<p>Library architecture today is a complicated history. Public libraries are no longer merely a place for book storage, but also a virtual library a social meeting place and a place for study. All these diverse tasks and roles emerge in the democratic designing process of a new library and also transform into the architecture. The underlying process is the evaluation and negotiation of the libraries overall tasks and ideas, ideals and values. Multiple ideologies are incorporated in library architecture. Of greatest importance is the ideology of the library itself.</p> <p>This candidate thesis is a case study of the public library in Arlov. My aim is to find out how ideas, ideals and values of democracy are expressed in the library building. I want to find out in what extent library staff have had impact in the designing process and also how these ideologies of library transforms into architecture as regarding to aesthetics, symbolism and function. The thesis is based on both empirical and theoretical material. The last part is a discussion which deals with issues like library architecture and democracy in Arlov as well as in a wider perspective.</p>
Nyckelord	biblioteksbyggnader, biblioteksarkitektur, mötesplats, arkitektur, demokrati, Arlövs bibliotek, ideologier

INNEHÅLL

1. INLEDNING	
1.1 Bakgrund	s.4
1.2 Problemformulering	s.6
1.3 Syfte och frågeställningar	s.7
1.4 Avgränsningar	s.7
1.5 Disposition	s.7
2. METOD OCH MATERIAL	
2.1 Val av metod	s.9
2.2 Materialinsamling	s.10
2.2.1 Lokalprogram	s.12
2.2.2 Intervjuer och observationer	s.12
3. BIBLIOTEKSARKITEKTUR	s.14
4. ATT BYGGA IDEOLOGIER	s.20
5. ARLÖVS BIBLIOTEK	
5.1 Redogörelse för observationer	s.25
5.2 Redogörelse för lokalprogram	s.26
5.2. Redogörelse för intervjuer	s.29
5.2.1 Byggnadsprocessen och bibliotekspersonalens inflytande	s.29
5.2.2 Ideologier i biblioteksbyggnaden	s.31
6. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	s.35
SAMMANFATTNING	s.40
KÄLLOR OCH LITTERATUR	s.41

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Arlöv är ett litet samhälle i Burlövs kommun, strax utanför Malmö. Mycket av det som präglar byn är den sockerproduktion som funnits sedan slutet av 1800-talet och som många arlövsbor varit inbegripna i. Det gamla sockerbruket är nedlagt, men finns fortfarande kvar som ett slags minnesmärke över en svunnen epok. Det nya sockerbruket huserar i en modern anläggning i utkanten av byn. Sedan september 2006 står ett nytt bibliotek färdigbyggt i centrala Arlöv. I samband med byggstarten för ett antal år sedan började jag som närboende fundera kring det nya biblioteket och de förväntningar som ställdes på detta. Av en artikel i *Burlövs Bostäder* (2004) framgick det bland annat att höga förväntningar ställdes på att ett nytt bibliotek nu skulle byggas i centrala Arlöv både som ett sätt att lyfta stadsbilden rent estetiskt som en vacker och mäktig byggnad, men också som mötesplats. Ganska snart började jag fundera i större banor kring arkitektur och demokrati.

Demokrati är en av de centrala värderingar samhället bygger på och förknippas med bibliotekets huvudfunktioner. Fri tillgång till information, yttrandefrihet, kultur och bevarande är ytterligare exempel på grundläggande värderingar som sammankopplas med bibliotekens roller och funktioner (Höglund 1998). Med 1990-talets Internetexplosion i backspegeln och den ökade tillgängligheten till information skulle man kunna tro att biblioteksbyggnaderna spelat ut sin roll, men allting tyder på raka motsatsen. Byggnad av bibliotek tycks vara något som blir allt viktigare i samhället och engagerar många. Som exempel härpå kan nämnas den debatt som just nu pågår kring den nya tillbyggnaden av Stockholms stadsbibliotek och som beräknas stå färdig 2013 (www.nyttstadsbibliotek.stockholm.se). Det vinnande bidraget, *Delphinium*, sägs vara bibliotekspersonalens favorit bland finalisterna och beskrivs som ljus, kommunikativt och öppet med mycket glas (Nörby 2007). Bibliotek i allmänhet och kanske folkbibliotek i synnerhet har blivit något av en symbol för det öppna samhället och demokrati. Möjligheten att på biblioteket ta del av samlad mänsklig kunskap via såväl böcker som Internet förser oss samhällsmedborgare med information och är en demokratisk rättighet (Koch 2004).

Enligt *Nationalencyklopedin* står termen arkitektur för byggnadskonst eller i vid bemärkelse "... allt mänskligt byggande, i mer avgränsad mening byggnader av särskild dignitet eller konstnärlig ambition." (ibid). Några av arkitekturens uppgifter är förutom den grundläggande funktionen att förse oss med skydd att skapa rumslig ordning, att ge identitet åt platser och att förmedla erfarenheter och ideal. Ideal är ett svårgripbart begrepp, men syftar på något önskvärt eller förebildligt och är ofta också något ouppnåeligt. I viss mån är även värderingar kopplade till detta begrepp i det avseendet att de är eftersträvansvärda. Arkitektur har således två oskiljaktiga sidor; en praktisk, funktionell sida och en estetisk, symbolisk. Via skilda epokers och kulturers formideal och byggnadstyper har arkitekturen genom alla tider haft en central roll som förmedlare av samhällsbild och världsbild (ibid).

Arkitektur uttrycker en tyst kommunikation, men som inte desto mindre berör. Offentliga byggnader kan ge upphov till starka känslor och har förmågan att i sitt formspråk såväl utestänga som välkomna sina besökare. Material och detaljer, ingångens placering och antalet fönster kan väcka nyfikenheten och lusten att titta efter vad som döljer sig bakom fasaden, men kan lika gärna leda till en känsla av ointresse eller utanförskap. Från en offentlig byggnad utgår en signal om hur den uppfattar sig själv och sin roll i samhället. Redan dess placering i gaturummet röjer dess identitet och vad man vill uttrycka med denna. Biblioteken utgör inga undantag. Biblioteken genomgår sedan en tid tillbaka stora förändringar både till

innehåll och utformning med betoning på värdeladdade ord som mötesplats, demokrati och livslångt lärande. Detta vittnar om djupgående förändringar i samhället i stort (Ristarp 2000).

Shannon Christine Mattern (2002) menar att biblioteksbyggnader genomsyras av en mängd olika ideal och värderingar vilka också synliggörs i dess arkitektur. I sin avhandling *Building ideologies : a case study of the Seattle public library building and its embodied ideas, ideals, and values* från 2002 har hon studerat den byggnadsprocess som ligger till grund för Seattles folkbibliotek och har här funnit multipla ideologier kring plats, bibliotek och allmänhet¹. Ideologier som härrör från plats har i mångt och mycket med ortens identitet och historia att göra. Ideal och värderingar som har sitt ursprung hos allmänheten kan ha att göra med förväntningar, behov och önskemål på biblioteket. Av de ideologier som tycks vara av särskild vikt för utformandet av bibliotek är de idéer, ideal och värderingar som råder inom bibliotekets väggar och som till stor del tycks delas av bibliotekspersonal på olika sätt. Här kan det handla såväl om nedskrivna mål och visioner som ”tyst” kunskap som delas av personalen. Definitionen av den egna ideologin tycks till stor del handla om att fånga ett koncept. Det finns vissa grundtankar för vilka ideal och värderingar ett bibliotek ska stå för som är allmängiltiga. I det arbete som pågår med att definiera bibliotekets roller och värderingar finns den underliggande frågan : vad är egentligen ett bibliotek? Vad skiljer den från andra samhällsliga institutioner? En annan fråga är *hur* biblioteket förkroppsligar sina funktioner och kodifierar sina värderingar i byggnaden. Svaret går, enligt Mattern, att finna i bibliotekets funktioner och de funktioner det är tänkt att ha. Det handlar såväl om symboliska som pragmatiska funktioner. Glas i byggnader kan till exempel ha både en funktionell och symbolisk funktion. Glas släpper in ljus, men kan också sägas stå för ljus, öppenhet och upplysning i mer symbolisk bemärkelse. Några av de ideal som råder inom biblioteket är tillgänglighet och öppenhet, demokrati och mångfald. Detta gestaltar sig på olika sätt i biblioteksbyggnaden, interiört såväl som exteriört (Mattern 2002, s.63ff).

Mattern menar att ideologier uppstår och förhandlas fram i själva designprocessen av en mängd professionella inblandade (främst bibliotekarier och arkitekter) i en demokratisk och kommunikativ process i vilken olika intresseområden och värderingar ska försöka förenas. I de val som görs och beslut som tas vad gäller utformningen av ett bibliotek synliggörs dessa idéer, ideal och värderingar i arkitekturen. Under byggnadsprocessens gång konstrueras och förhandlas alltså ideologier mellan arkitekter, bibliotekspersonal och allmänhet för att slutligen ges konkret uttryck i biblioteksbyggnaden. Byggandet av bibliotek kan därför ses som ett uttryck för en demokratisk process. Ideal och värderingar som demokrati, öppenhet och tillgänglighet kan på så vis genom olika medel i utformning och materialval konkretisera de ideal man har. I likhet med många andra kommunikationsteoretiker vill Mattern således se byggnaden som uttryck för kommunikation. Koncept av ideal och värderingar finns så att säga inbyggda i biblioteksarkitektur eftersom en av arkitektens aspekter är att kommunicera detta. När man beslutade att ett nytt bibliotek skulle byggas i Seattle tog man på biblioteket tillfället i akt att definiera sig ideologiskt. De värderingar man gav uttryck för visade sig gå hand i hand med de funktioner man ansåg att biblioteket skulle ha. Visioner, ideal och värderingar reflekterar emellertid som bekant inte alltid verkligheten. När ideologier ska förverkligas är de ofta begränsade till faktorer som budget, tidschema och praktiska överväganden. Översättningen från koncept till konkret involverar alltid någon form av förvrängning. I denna process transformeras även de underliggande värderingarna (ibid 2007, s.146).

---

¹ Mattern definierar ideologi som ett generellt samlingsbegrepp för idéer, ideal och värderingar och syftar alltså inte i första hand på exempelvis politiska ideologier.

I Sverige har vi en lag som reglerar arbetstagares delaktighet i arbetslivet; MBL (Lagen om bestämmande i arbetslivet 1976:58). Här finns en skillnad mot den amerikanska kontext som Matterns studie tillkommit i eftersom det med stor sannolikhet inte finns en liknande lagstiftning där. Byggandet av bibliotek i Sverige som ett uttryck för en demokratisk process måste därför även ses ur detta ljus. Bibliotekariernas delaktighet bygger alltså delvis på lagstadgad rätt att utöva inflytande på sin arbetsmiljö. Eftersom jag tillämpar Matterns teori om ideologier i biblioteksbyggnaden som saknar denna aspekt påverkas också resultatet. Mitt fokus ligger i samklang med Matterns på biblioteksbyggnaden som symbol för demokratiska idéer, ideal och värderingar. Det handlar om hur visioner får konkret uttryck i biblioteksarkitektur.

Demokratiska idéer, ideal och värderingar kan förstås inbegripa en mängd olika aspekter. Jag vill framförallt se dem som uttryck för en demokratisk värdegrund där den centrala utgångspunkten är människors lika värde. Öppen kommunikation, respekt och mångfald är viktiga hänseenden här. Jämlig tillgång till kunskap och information via till exempel Internet och böcker, men också via mänskliga möten och fria samtal är viktiga förutsättningar för en demokrati. I denna process spelar biblioteket en viktig roll som kunskapsförmedlare och mötesplats. Om man ser folkbiblioteket som symbol för ett demokratiskt, öppet samhälle kan även komponenter som ljus, öppenhet, tillgänglighet och upplysning sägas vara exempel på demokratiska idéer. Dessa olika aspekter kan på olika vis gestaltas i biblioteksarkitekturen. Via en öppen planlösning med högt i tak och stor golvyta kanske man kan ge uttryck för öppenhet och på motsvarande sätt uttrycka ljus och lättillgänglighet genom att använda mycket glas i byggnaden.

1.2 Problemformulering

Av tradition har bibliotekarier ofta varit fokuserade på sin egen funktion som förmedlare av en välkomnande attityd, kunskap och service, men jag tror även att det är angeläget att beakta det faktum att biblioteksbyggnaden i sig sänder signaler via formspråk och funktioner som är av största vikt för hur besökare uppfattar biblioteket och dess underliggande värderingar.

Bibliotek genomsyras av en mängd olika demokratiska idéer, ideal och värderingar; ideologier som har sitt ursprung såväl i samhället i stort som på biblioteket. I min undersökning av Arlövs bibliotek vill jag därför försöka utröna hur de ideologier som har sitt ursprung i företrädesvis biblioteket men i viss mån också i Arlöv som ort gestaltas i biblioteket på olika sätt. Här handlar det både om vilka funktioner biblioteket har rent konkret och praktiskt som det symbolspråk det har där materialval och estetik ger mig som besökare signaler om biblioteket, dess syfte, funktioner och värderingar. I enlighet med Mattern vill jag se den färdiga byggnaden som ett resultat av en demokratisk process där åsikter, idéer och värderingar hos olika kategorier av personal ”bakats” in i det färdiga resultatet under byggnadsprocessens gång. För mig som skriver kandidatuppsats inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området är det av extra vikt att ta reda på vilket inflytande bibliotekspersonalen haft i byggnadsprocessen; vilka tankar, idéer och visioner de burit på och hur dessa synliggjorts eller ignorerats. På samma sätt som Mattern betraktar jag biblioteket som en helhet. Signaler utgår såväl från dess exteriör som dess interiör.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur demokratiska idéer, ideal och värderingar kommer till uttryck i Arlövs bibliotek.

I min undersökning har jag sökt svaren på i huvudsak följande två frågeställningar:

- Vilket inflytande fick bibliotekspersonalen i byggnadsprocessen?
- Hur gestaltar sig idéer, ideal och värderingar på olika sätt; ifråga om funktioner i biblioteket men också symboliskt och estetiskt i biblioteksbyggnaden?

1.4 Avgränsningar

Eftersom jag framför allt har velat undersöka vilka värderingar biblioteksbyggnaden signalerar har jag valt att studera arkitektur ur ett kommunikativt perspektiv. Tyngdpunkten kommer att ligga på biblioteksbyggnaden som symbol för ideal och värderingar. Av avgränsningsskäl begränsar jag mig i möjligaste mån till de ideologier som delas av bibliotekspersonalen på olika vis. I viss mån kommer jag emellertid att behandla de ideal och värderingar som har sitt ursprung i Arlöv som ort. Här kommer jag inte att göra historiska djupdykningar utan begränsar mig till nutid.

Alla stora byggnadsprojekt inbegriper ekonomiska aspekter. Detta är emellertid inget jag kommer att beröra. Val av arkitekt är givetvis en viktig komponent i byggnadsprocessen, men inte heller något jag kommer att gå djupare in på. Detta gäller även för de eventuella meningsskiljaktigheter mellan arkitekter och bibliotekspersonal i fråga om funktion kontra estetik som uppstod under byggnadsprocessens gång. Det empiriska materialet utgörs av lokalprogram, intervjuer med bibliotekspersonal samt egna observationer av biblioteket. I fråga om observationer gör inga tydliga gränsdragningar i fråga om exteriört och interiört utan har framför allt velat återge ett helhetsintryck. I det lokalprogram som utgjort ett underlag för utformandet av biblioteket och dess olika funktioner har jag av avgränsningsskäl valt att ta med de delar som rör de publika ytorna. Jag tar således inte med rumsfunktioner som exempelvis magasin och städutrymmen.

Tanken med denna fallstudie är att lägga tyngdpunkten vid det lokala perspektivet och att avgränsa undersökningen till ett objekt, nämligen Arlövs nya bibliotek.

1.5 Disposition

Uppsatsen kommer att bestå av ett antal kapitel. I *Inledning* har jag diskuterat bakgrunden till val av ämne, syfte och frågeställningar samt avgränsningar. I nästföljande kapitel *Metod och material* för jag ett resonemang kring val av metod samt redogör för materialinsamling. Under rubriken *Biblioteksarkitektur* presenterar jag tidigare forskning inom ämnet. I nästkommande avsnitt *Att bygga ideologier* redogör jag för det teoretiska ramverk jag använder mig av som

analytiskt verktyg i uppsatsen. I *Arlövs bibliotek* redovisar jag resultatet från intervjuer och observationer på Arlövs bibliotek. Här bearbetar och analyserar jag det empiriska materialet. Om inget annat anges är det mina egna observationer som ligger till grund för beskrivningen av biblioteket. Intervjuresultatet tematiseras utifrån uppsatsens frågeställningar. I samma kapitel redovisar jag även det lokalprogram vilket består av bibliotekspersonalens önskemål och krav för utformandet av biblioteket. I det avslutande avsnittet *Diskussion och slutsatser* knyter jag samman trådarna teori och empiri.

2. METOD OCH MATERIAL

2.1. Val av metod

Den metod jag baserar min undersökning på är kvalitativ. Under detta vida paraply ryms en mängd olika tillvägagångssätt där de vanligaste utgörs av intervjuer och observationer. Kvalitativ metod kännetecknas av närhet till forskningsobjektet. Genom att sätta sig in i den undersöktes situation försöker forskaren se världen utifrån dennes perspektiv. Syftet är att skapa en mer fullständig uppfattning av den företeelse man studerar och komma från förenklingar och generaliseringar. Att vara medveten om hur man som forskare fungerar och ta hänsyn till detta är därför viktigt i den kvalitativa forskningsprocess som sker i växelverkan mellan undersökningsobjekt och forskare (Holme & Solvang 1991, s.92ff). Flexibilitet är också något som är utmärkande för kvalitativ metod. Att låta sig överraskas av materialet är ett spännande om än utmanande sätt att arbeta på, men också något jag personligen upplever som kreativt (Ehn & Löfgren 1982, s.105, Bryman 2001, s.268). Utgångspunkten i den kvalitativa forskningsprocessen bygger på de fördomar och den förförståelse man som forskare har inför sitt ämne. Vi har alla subjektiva referensramar som grundar sig på utbildning, erfarenheter och socialt grundade uppfattningar eller fördomar (Holme & Solvang 1991, 95). I mitt fall har jag exempelvis ingen utbildning i arkitektur. Att jag i denna uppsats valt att studera biblioteksarkitektur baseras således i mångt och mycket på en nyfikenhet att utforska ett, enligt min mening, intressant och högaktuellt ämnesområde.

Forskarens roll inom kvalitativ samhällsforskning är central. Mina erfarenheter, tidigare studier och sociala referensramar ingår som en viktig del i forskningsprocessen (ibid). De infallsvinklar jag intar i denna uppsats är därför färgade av mina kunskaper och värderingar. Tidigare erfarenhet av studier inom etnologi har till exempel styrt mitt tillvägagångssätt vad gäller observationer. Den etnologiska forskningssynen kännetecknas av en vilja att belysa komplexa sammanhang. Som ett sätt att nå dit är ett öppet förhållningssätt till olika källor och undersökningsmetoder en förutsättning. Det är till exempel vanligt att avgränsa sig till ett undersökningsobjekt och belysa detta ur olika aspekter med hjälp av en kombination av olika metoder. Etnologen Romulo Enmark skriver : ”Det etnologiska arbetssättet styrs sällan av ambitionen att utveckla metoder. Metodutvecklingen är snarare ett resultat av det empiriska forskningsarbetet. När ett sammanhang inte låter sig avtäckas genom redan beprövade arbetssätt tvingas forskaren pröva nya vägar. I den stund forskaren blir slav under sin metodik riskerar han/hon genast att också mista sina möjligheter att ställa nya och bättre frågor.” (Enmark 1990, s.193). För denna studie resulterar detta i ett öppet förhållningssätt till olika källor. Eftersom jag vill belysa frågor som handlar om ideal och värderingar tror jag det är av särskilt stor vikt att söka sig till källor där människor själva kommer till tals. Valet av kvalitativ metod faller sig därför naturligt.

Val av angreppssätt visar sig också vara förenligt med fallstudien som forskningsmetod. Kännetecknande för den kvalitativa fallstudien är viljan att skaffa sig djupgående insikter om en viss situation och hur inblandade personer tolkar denna. Betoningen ligger på helhetsinriktad beskrivning och analys av en enda enhet eller företeelse. Som ett sätt att nå dit måste man vara öppen för att kombinera en mängd olika informationskällor, så kallad triangulering (Merriam 1994, s. 85). Utmärkande drag för kvalitativ fallstudieforskning är metodiska egenskaper som bygger på flexibilitet och öppenhet. Processen betonas mer än resultatet vilket också indikerar ett visst inslag av osäkerhet. Andra faktorer som brukar sägas utgöra kännetecknen för denna metod är betydelsen av forskarens egen roll och förförståelse

samt fältarbete. Vad gäller fältarbete nämner Sharan B Merriam i *Fallstudien som forskningsmetod* (1994) specifikt den etnografiska forskningsmetoden med dess betoning på intervjuer och observationer av vilka de senare görs tillgängliga via täta beskrivningar. Fördelen med etnografien är att den tar hänsyn till den sociokulturella kontexten. Man undersöker inte en isolerad företeelse utan gör återkopplingar till omgivande faktorer (Merriam 1994, s.20ff).

Fallstudiemetoden lämpar sig också särskilt väl eftersom jag vill komma åt subjektiva faktorer som till exempel tankar och känslor. Detta gäller för mig som besökare på Arlövs bibliotek och vilka reaktioner och associationer jag får i mötet med det, men framförallt bibliotekspersonalens idéer, tankar, visioner och känslor för det nya biblioteket de varit med om att forma. En annan faktor som kan tänkas utgöra ett motiv för val av fallstudiemetod är när syftet är att skapa förståelse för den dynamik som ligger bakom en företeelse (ibid, s.43f). I mitt fall handlar det om den byggnadsprocess som ligger bakom utformandet av biblioteket.

Intervjuer och observationer på plats, så kallade deltagarobservationer, är de viktigaste informationskällorna vad beträffar fallundersökningar (ibid, s.101ff). Dessa redogör jag för vidare nedan.

Jag har valt att göra en fallstudie av Arlövs bibliotek. Anledningen till detta är att jag velat göra en djupdykning och undersöka en specifik miljö av det enkla skälet att det är Arlöv som ort och dess nya bibliotek som intresserar mig. Arlöv har en unik historia som sockerbruksort, men biblioteket verkar ha fyllt en viktig funktion för folk i bygden genom alla tider. Utifrån denna infallsvinkel är jag medveten om att det kan vara svårt att dra några generaliserbara slutsatser, men utesluter inte desto mindre att det går att dra paralleller till de stora sammanhangen (Bryman 2001, s.64ff). Jag menar att det bör finnas vissa element i arkitekturen som är specifika för Arlövs bibliotek, men kanske också att det finns mer allmängiltiga drag som går att härleda från biblioteksarkitektur rent generellt. Här utgör litteraturen en kontrasterande och kompletterande del av undersökningen. Fokus för undersökningen är emellertid det unika för Arlöv och dess bibliotek.

2.2 Materialinsamling

Före mitt besök på Arlövs bibliotek förberedde jag mig genom att läsa relevant litteratur. För att få en generell översikt över ämnet utgick jag från liknande studier som tidigare gjorts inom biblioteks- och informationsområdet samt övrig relevant litteratur som behandlar bibliotek och arkitektur. Fokus för litteraturstudierna har varit texter som på olika vis behandlar biblioteksarkitektur. Dessa utgör såväl en bakgrund för uppsatsens tema som analytiskt verktyg i uppsatsen.

Ämnet biblioteksarkitektur rymmer många infallsvinklar. Detta var något jag blev varse framför allt under arbetet med litteraturinsamlingen. Dels kan man närma sig ämnet från det biblioteks- och informationsvetenskapliga hållet och dels från det vida fält som arkitekturen spänner över. Arkitektur är ett ämne som berör många olika aspekter och tangerar såväl ämnen som kommunikation och psykologi som estetik och historia. Därtill kan läggas alla de funktioner som design och byggande av hus av olika slag kan tänkas fylla. Inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området visade det sig också finnas en hel del skrivet. Eftersom min ambition är att studera vilka värderingar biblioteksbyggnaden signalerar har jag därför valt att fokusera på litteratur som behandlar arkitektur och biblioteksarkitektur

ur ett kommunikativt och symboliskt perspektiv. På grund av ämnets vidd har jag i största möjliga mån försökt avgränsa mig till folkbiblioteksförhållanden inom Sverige. Jag har här funnit ett antal magisteruppsatser och tidskriftsartiklar som skrivits inom ämnet biblioteksarkitektur som jag tycker har varit intressanta för min egen studie. Ingen av dem behandlar emellertid specifikt hur ideologier kommer till uttryck i biblioteksbyggnaden. För teorins skull har jag därför ansett mig tvungen att gå utanför Sverige och svenska förhållanden. Av särskild betydelse för uppsatsens teoretiska ramverk är Shannon Christine Matterns studie av Seattles nya folkbibliotek *Building ideologies : a case study of the Seattle public library building and its embodied ideas, ideals and values* (2002). Detta verk har inte så många år på nacken, men har så vitt jag förstår redan blivit tongivande för synen på biblioteksarkitektur och de ideologier som genomsyrar denna. På grund av verkets stora omfattning har jag valt att koncentrera mig på de avsnitt som behandlar ideologiska aspekter av biblioteksarkitekturen.

Matterns metodologiska tyngdpunkt i undersökningen av Seattles folkbibliotek (2002) ligger på studiet av diskurser med intervjuer som stödjande material. Hon har tagit del av den offentliga debatten, medverkat på möten och studerat tidningsartiklar under byggnadsprocessens gång. Syftet har varit att synliggöra den process genom vilka och vems ideologier ligger till grund för utformandet av ett nytt bibliotek. Här har hon utkristalliserat tre ideologier av särskild betydelse för utformandet av det nya folkbiblioteket i Seattle; bibliotekets, allmänhetens och platsens. Ideal och värderingar kring biblioteket har utifrån dessa tre teman på olika sätt kommit till uttryck under byggnadsprocessens gång. Bibliotekspersonal såväl som allmänhet har på olika sätt fått vara med och påverka och lämna synpunkter. Mattern konstaterar också att själva platsen, dess historia och identitet, har betydelse för utformandet av biblioteket. Min ursprungliga intention med kandidatuppsatsen var att göra detsamma, om än i mindre skala. Av naturliga skäl kan en kandidatuppsats inte rymma samma mängd infallsvinklar som en doktorsavhandling. Arlövs bibliotek stod färdigt 2006. Byggnadsprocessen är sedan länge överstökad. Det hade emellertid varit intressant att ta del av den lokala debatten kring tillkomsten av Arlövs nya bibliotek för att spegla allmänhetens syn, förväntningar och känslor inför att ett nytt bibliotek skulle byggas. Det hade också varit intressant att ta reda på om och hur allmänheten har fått vara med och påverka byggandet av ett nytt bibliotek i Arlöv. Nu, när biblioteket står färdigt sedan drygt ett år tillbaka och börjar bli ”hemtamt”, kan det kanske vara svårt att komma ihåg vad man kände för och tänkte kring tillkomsten av det nya biblioteket.

En enkätundersökning hade kanske så här i efterhand varit ett sätt att undersöka allmänhetens åsikter kring biblioteket och dess roll i Arlöv, men som jag funnit svårt att göra av avgränsningsskäl. Å andra sidan menar Mattern att den ideologi som genomsyrar biblioteket är nära förknippad med allmänhetens. Biblioteket har skyldigheter gentemot allmänheten, men vill också uppfylla de förväntningar allmänheten har på bibliotek. De ideologier som är förknippade med plats tycks i mångt och mycket vara kopplad till ortens identitet och historia. Här kan man bland annat se val av plats som ett sätt att uttrycka bibliotekets värde för orten. Värderingar kan även komma till uttryck i exempelvis val av byggnadsmaterial och arkitektonisk stil (Mattern 2002). Arlövs bibliotek har legat på olika platser alltsedan sin tillkomst i slutet av 1800-talet, men har flyttat allt närmare centrum. Det nya biblioteket är förlagt i centrum med närhet till banker, affärer och skolor.

2.2.1 Lokalprogram

Min ursprungliga utgångspunkt var att ta med nedskrivna mål i undersökningen eftersom jag menar att måldokument på ett tydligt och strukturerat sätt skulle kunna återge vilka idéer, ideal och värderingar som ligger till grund för bibliotekets verksamhet och funktioner. Funktionen är den faktor som har störst betydelse för hur ett bibliotek utformas, men säger samtidigt något om vad man prioriterar och vilka värderingar man vill stå för. Finns det en överensstämmelse mellan vad man säger sig stå för och hur biblioteket ser ut och fungerar i verkligheten? Det är emellertid inte alltid som vision och verklighet stämmer överens. Ofta finns en diskrepans mellan vad man vill uppnå och vad man faktiskt uppnått.

Idéer, ideal och värderingar, mål och visioner är inte alltid nedskrivna. I de fall man hänvisar till några mål är det de övergripande mål som finns utarbetade för kulturen som helhet i Burlövs kommun och som i korthet går ut på att barn och unga ska prioriteras och om kulturens välgörande inverkan på hälsan. Arlövs bibliotek har ingen biblioteksplan. Det finns därför inga tydligt klart definierade mål för biblioteksverksamheten. Det dokument som ligger till grund för bibliotekets utformning är ett lokalprogram vilket är ett arbetsmaterial med detaljer kring varje funktion i biblioteket. Detta lokalprogram utarbetades av bibliotekspersonal och ligger till grund för de beslut som togs när biblioteket skulle ritas av arkitekterna Sonny Mattsson och Magnus Sjögren (Michelsen arkitekter, Helsingborg). Hela lokalprogrammet är på 35 sidor och ligger som enskilda dokument. Efter förfrågan hos bibliotekschefen fick jag dessa tillskickade mig i digital form eftersom de inte finns att tillgå som offentligt material. I min redogörelse väljer jag att ta med de delar som jag finner relevanta för studien och tar således bara med publika utrymmen. Hela lokalprogrammet innefattar till exempel även städ- och personalutrymmen. Bibliotekspersonalens inflytande i själva utformandet av biblioteket tycks vara starkt knutet till detta lokalprogram som utarbetades 2002.

2.2.2 Intervjuer och observationer

I insamlandet av empiriskt material har jag genomfört sex intervjuer med bibliotekspersonalen på Arlövs bibliotek. Målsättningen var att intervjua bibliotekspersonal som varit inbegripna i byggnadsprocessen eftersom jag menar att dessa bör ha en djupare kännedom om varför biblioteket kommit att utformas som det gjort. Utifrån Matterns teori om vilka ideologier som ligger till grund för utformandet av biblioteket är det också just bibliotekets egna ideal och värderingar som har störst inflytande i byggnadsprocessen.

Av de jag intervjuat på Arlövs bibliotek hade alla utom en erfarenhet från byggnadsprocessen. Intervjuerna var semistrukturerade till sin karaktär. Syftet med detta var att få ett så naturligt samtal som möjligt till stånd samt vara öppen för ytterligare information från intervjupersonerna, men ändå hålla sig till ett visst antal på förhand bestämda frågor som jag ville ha svar på. I utarbetandet av intervjufrågor ville jag undvika ordet ideologi eftersom detta oftast förknippas med politiska ideologier. Istället för ideologi ställde jag därför frågor om visioner och värderingar (se bilaga). I min studie anammar jag emellertid samma övergripande definition av idéer, ideal och värderingar som Mattern använder sig av. Målet var att vara så förutsättningslös som möjligt och ställa så öppna frågor som möjligt. I möjligaste mån försökte jag därför också undvika att ställa konkreta frågor kring ideal som exempelvis mötesplats, tillgänglighet och öppenhet. Frågor om funktion och estetik såg jag

som naturliga i intervjuer kring arkitektur och byggnader och ska också kopplas hop med de underliggande värderingar som ligger till grund för utformandet av biblioteksbyggnaden.

Intervjuerna varade i genomsnitt 45 minuter. Samtliga intervjuer är transkriberade utom en vilket får skyllas på omständigheterna. Vid tillfället för denna intervju satt jag och intervjupersonen vid en fönsterfasad. Smattret från ett regnoväder mot fönsterrutan samt ett visslande ljud från något jag uppfattade var ventilationen gjorde det mycket svårt för mig att efteråt urskilja intervjupersons svar på inspelningen. Det material jag har utgå från i detta fall är därför anteckningar under intervjuens gång samt kompletterande svar via e-post. I samtliga fall har intervjupersonerna anonymiserats vilket de också fick information om före intervjuerna. Jag har också delgett samtliga berörda informanter det transkriberade intervjumaterialet. Syftet med detta var att ge möjlighet för ändringar och tillägg. Tre av fem intervjupersoner utnyttjade denna möjlighet. Två hade tillägg eller ändringar. En ville inte låta sig citeras.

Observationer och fältanteckningar från Arlövs bibliotek har ingått som en naturlig del i insamlandet av empiriskt material till min uppsats. Vid mina besök har jag studerat bibliotekets inre och yttre miljö. Liksom Mattern betonar jag en helhetssyn på byggnaden, men utifrån de svar jag fick från intervjupersonerna har tyngdpunkten kommit att förskjutas åt det mer interiöra av det enkla skälet att det är här som bibliotekspersonalen har haft störst inflytande. Observationerna har utgjorts av en kombination av dold och öppen observation. Tanken var att komma till biblioteket som en vanlig besökare, men samtidigt var det svårt att helt dölja syftet för mina besök eftersom jag förde anteckningar under tiden (Holme & Solvang 1991, s.111). Vid mina besök iakttog jag byggnaden både inifrån och utifrån. Exteriört studerade jag helhetsintryck ifråga om byggnadsmaterial och byggnadens placering i stadsrummet, men till exempel också var man valt att placera entré och fönster. Även interiört gjorde jag observationer. Här funderade jag mycket över vilka val av material man gjort i själva byggnaden, men också i val av möbler och utsmyckningar. Jag har också noterat vilka olika funktioner och verksamheter biblioteket har. Parallellt med dessa observationer reflekterade jag över mina egna intryck, tankar och känslor i mötet med biblioteket. I mina redovisningar för observationerna använder jag mig av ett etnologiskt angreppssätt som kan kallas "täta beskrivningar". Syftet för dessa är dels att så exakt som möjligt beskriva miljöer där det till synes triviala förbinds med uppsatsens syfte och frågeställningar. Syftet är också att ge upphov till associationer hos läsaren. Egna reflektioner ingår därför som en naturlig del av dessa beskrivningar. "Ur beskrivningens skärpa och detaljrikedom växer analysen fram" (Ehn & Löfgren 1982, s. 23). Täta beskrivningar är också ett kännetecknande drag för den kvalitativa fallstudiemetoden (Merriam 1994, s.26).

I enlighet med de kriterier som kan tänkas uppfyllas för en fallstudie ligger alltså min metodologiska tyngdpunkt på intervjuer av bibliotekspersonal samt observationer av biblioteket. Litteraturstudier och lokalprogram utgör stödjande material för min uppsats. Dessa ingredienser ligger sammanfattningsvis till grund för min analys kring bibliotekets funktioner och ideologier och hur dessa synliggörs i biblioteksbyggnaden.

3. BIBLIOTEKSARKITEKTUR

Biblioteksarkitektur idag är en komplex historia. Detta menar Krister Johannesson som studerat högskolebiblioteksbyggnaders tillkomst och utformning inom ramarna för BoI-området. Grunden för detta påstående är bibliotekets allt mer komplexa roller där framför allt IT-utvecklingen ställer nya krav på hur biblioteken ska utformas för att bland annat ge plats åt datorer och arbetsplatser. Biblioteket ska även fungera som mötesplats för olika typer av besökare. Därtill ska läggas den traditionella funktionen av förvaring och hantering av böcker och annat material som ju ett bibliotek också har. Hur ett bibliotek ska utformas har alltså till stor del att göra med vilka funktioner det har. Det finns de som menar att biblioteket spelat ut sin roll som byggnad i och med att man numera kan komma åt information och vägledning på elektronisk väg. För dem är kanske framtidens melodi ett helt och hållet virtuellt bibliotek. Biblioteket som fysisk plats är emellertid i allra högsta grad aktuell. Tillgången till datorer är viktig för den som inte äger någon själv och biblioteket behövs som mötesplats. Man ska inte heller underskatta den funktion som estetiken fyller. Biblioteken förmedlar ofta en speciell atmosfär som inte upplevs på andra platser (Johannesson 2004).

Det är viktigt att bibliotekets olika verksamheter får inflytande i byggnadsprocessen för att kunna fungera på ett tillfredsställande sätt både för användare och personal när biblioteket väl står färdigt. Det är förstås också viktigt att arkitekten är väl förtrogen med bibliotekets olika verksamhetsområden. Harry Faulkner-Brown är en arkitekt som utarbetat tio budord vid planering av bibliotek och som det ofta refereras till inom ämnet biblioteksarkitektur. Budorden är från 1989, men är fortfarande relevanta. Enligt Faulkner-Brown kan dessa riktlinjer med stor önskvärdhet tillämpas på alla slags bibliotek. Jag redogör för dem nedan:

1. *flexibelt* : bibliotekets installationer av elektricitet, hyllor, informationsdiskar m.m. ska vara enkla att anpassa efter behov.
2. *kompakt* : biblioteket bör vara byggt som en kub för att underlätta förflyttningar.
3. *lättillgängligt* : det ska vara lätt att hitta ingången och att få överblick över biblioteket.
4. *utvidgningsbart* : hänsyn måste tas till framtida utvidgning av biblioteket. Det gäller exempelvis att avsätta mark och planera för lämpligt byggnadsmaterial redan vid planeringen av ett nytt bibliotek.
5. *varierat* : alla besökare bör finna något som tilltalar dem när det gäller bibliotekets utbud av böcker och annat material, men också vad gäller till exempel bekväma sittplatser och tysta läsrum eller datorplatser.
6. *välorganiserat* : biblioteket ska vara organiserat för att användare lätt ska kunna finna material och tjänster.
7. *bekvämt* : ventilation, belysning och temperatur måste fungera tillfredsställande.
8. *miljömässigt stabilt* : bibliotekets material bevaras bäst i en miljö som håller en jämn luftfuktighet och temperatur. Rätt belysning har också betydelse.
9. *säkert* : biblioteket måste vara överblickbart och ha larm för att förhindra stölder.
10. *ekonomiskt* : biblioteket ska byggas för att minimera kostnader för personal och drift som exempelvis uppvärmningskostnader (www.unesco.org/webworld/ramp/html/r8722e/r8722e18.htm).

Flexibilitet är den viktigaste faktorn att ta hänsyn till när man planerar att bygga ett bibliotek eftersom det behövs plats för datorteknik, undervisning och möten samt möjliggör en expansion på dessa områden. Ett sätt att åstadkomma detta är bland annat med hjälp av öppna planlösningar. Här har det visat sig att en proaktiv attityd till byggprogrammet hos

bibliotekschefer leder till mer lyckade resultat i form av bland annat flexibla byggnader med större användbara ytor. Att anlita konsulter, få till stånd ett samarbete mellan olika instanser och ta in användares synpunkter verkar också vara delar av ett framgångsrikt koncept här (Johannesson 2004).

Marianne Andersson och Dorte Skot-Hansen (1994) menar i sin bok *Det lokala bibliotek – afvikling eller udvikling* att folkbiblioteket är en viktig resurs i lokalsamhället. Den grundläggande frågan i boken är hur man kan stärka bibliotekets roll som resurs i lokalsamhället. Genom en undersökning av de tre lokalsamfundet Dragsholm, Viborg och Indre Nørrebro och deras bibliotek söker författarna svaren på sin fråga. Metoden har varit såväl kvantitativ som kvalitativ. Folkbiblioteket profilerar sig i förhållande till de funktioner det har i lokalsamhället. Här menar man att biblioteket framförallt har fyra olika funktioner : som kulturcentrum, vetenskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum. Mycket kort kan sägas att funktionen kulturcentrum bland annat baseras på kulturella och konstnärliga upplevelser med arrangemang, utställningar och möteslokaler. Funktionen som vetenskapscentrum går ut att vara ett centrum för utbildning och upplysning för att underlätta studier, men också målinriktad biblioteksorientering- och sökning. Som informationscentrum tillhandahåller biblioteket information till både offentliga inrättningar och till privata brukare genom referensservice, samhällsinformation, turistinformation med mera. Som ett socialt centrum kan biblioteket bland annat fungera som ett nav i vardagens sociala liv genom rådgivning och uppsökande verksamhet och som mötesplats. Utifrån dessa fyra olika funktioner är det upp till vart och ett bibliotek att utforma sin verksamhet som det vill. Utifrån de behov som finns lokalt väljer man att betona olika funktioner olika mycket. På så vis kan folkbiblioteket också ha en identitetsskapande roll i lokalsamhället. I talet om biblioteket som lokal resurs avses ofta böcker, information och kulturell verksamhet, men kan också avse bibliotekarierna. Andersson & Skot-Hansen menar att dessa ofta fungerar som konsulter, men också som eldsjälar eller ”igångsättare” av det kulturella livets dynamo i lokalsamhället genom att initiera olika former av verksamheter på biblioteket (Andersson & Skot-Hansen 1994).

Estetik och funktion måste gå hand i hand, skriver arkitekten T. D. Webb i boken *Building Libraries for the 21st Century* (2000). Form, funktion, betydelse och stil är de fyra komponenter som tillsammans bildar ett konstnärligt uttryckssätt. Arkitekturen måste emellertid vara mer funktionell än andra konstformer eftersom den ständigt används. Utmaningen ligger i att göra det funktionella estetiskt tilltalande. Med form menas helt enkelt objektets utseende, med betydelse menas den mening eller symbolik som ett konstverk har; de element som exempelvis avslöjar diskursiva budskap och som ibland ger upphov till starka känslor hos betraktaren. Komponenten funktion är den sociala aktion som ett konstverk ska framkalla eller underlätta. Med stil menas bland annat de val vad gäller exempelvis ljus, val av material och färg som görs. Detta kan vara såväl individuella val som nationella eller regionala. Webb menar att det inte finns någon enhetlig design för biblioteksarkitektur utan att det av tradition varit funktionen som styr utformningen av bibliotek. För ett bibliotek handlar detta om förmedling av kunskap och information. Webb skriver : “Library building projects seem especially to invite architects to grand design, even at this time when electronic information can be widely spread without the intervention of librarians and independent of customary library functions and facilities”(Webb 2000, s. 8). Att nybyggda bibliotek ofta antar pampiga och spektakulära skepnader är kanske paradoxalt eftersom mycket av dagens kunskap och information är digitaliserad och därmed oberoende av plats. T D Webb vill i likhet med andra forskare på området se detta som ett uttryck för ett ”symboliskt biblioteksskap” (“symbolic librarianship”).

Det har utarbetats en rad olika riktlinjer för hur ett bibliotek ska fungera. Riktlinjer som exempelvis Faulkner-Browns budord kan emellertid även ses som symboler för sin samtid. I den digitaliserade era vi nu befinner oss omprövar och omdefinierar biblioteket såväl sina roller som sina värderingar och i denna process väljer man gärna att fokusera på sina olika funktioner. Det handlar om att finna "bibliotekets mission". Enligt Webb är denna fortfarande under konstruktion, men kan bäst sammanfattas med att göra information och kunskap tillgänglig för den som ingen har ("information have-nots"), att möta en osäker och föränderlig framtid genom organisatorisk flexibilitet samt att vara en mötesplats för besökare (ibid, s.13).

Vördsnaden för bibliotek tar sig uttryck i storslagna biblioteksbyggnader och detta har att göra med bibliotekens långa och ädla historia, men också med det som Webb kallar "symboliskt biblioteksskap". Med detta menar han att biblioteket antagit gestalten av social institution eller till och med kulturell helgedom på grund av samhällets respekt för kunskap och den service som biblioteken ger till kunskapssökare. Den respektfulla attityden gentemot bibliotek genomsyrar alla; såväl besökare som icke besökare och det är också denna inställning och attityd som utgör samhällets höga förväntningar på bibliotek. Webb menar att dessa förväntningar på bibliotek; på den kunskap som finns tillgänglig och vad den kan åstadkomma är mytisk och därmed symbolisk. Frågan är hur dessa förväntningar transformeras rent konkret på plats. Tillkomsten av *Building Libraries for the 21st Century* är ett försök att besvara denna fråga med exempel från bibliotek världen över. Sammanfattningsvis resonerar Webb kring det här och kommer fram till att många försök gjorts att bygga unika och nya typer av bibliotek. Visserligen har bibliotekens utseende förändrats över tid, men de förblir ofta likartade just på grund av att funktionerna är desamma. Den vision som genomsyrar dagens bibliotek är den om den nya teknologin. Även visionen om biblioteket som offentlig mötesplats är stark. Bibliotekets mission som informationsförmedlare och de offentliga förväntningarna, vilka uppnått mytisk status, är tätt sammanflätade och fungerar i växelverkan med varandra. Behovet av kunskapsmonument är starka hos människor. Kanske starkare än kunskapsbehovet i sig (Webb 2000).

Daniel Koch har skrivit *Spatial systems as producers of meaning – the idea of knowledge in three public libraries* (2004). Studien är gjord inom avdelningen för arkitektur på Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) i Stockholm och är intressant eftersom den behandlar värderingar kring kunskap utifrån tre svenska folkbibliotek, nämligen Malmö stadsbibliotek, Stockholms stadsbibliotek och Växjö stadsbibliotek. Studien syftar till att undersöka hur dessa bibliotek representerar och reproducerar idén om kunskap genom noggranna spatiala studier för hur biblioteken är uppbyggda och vad de innehåller, besökares rörelsemönster med mera. Enligt Koch finns idén om kunskap materialiserad och representerad i samtliga tre bibliotek. Bibliotek är lämpliga att studera, menar han, eftersom dessa av tradition är symboler för kunskap både i sig självt och genom sitt innehåll. Med tiden har också folkbiblioteket blivit symboler för demokrati och det öppna samhället, det vill säga kunskap som tillgänglig för alla – åtminstone i symbolisk mening (ibid, s. 76). Koch har kunnat se en kronologisk utveckling av idéerna kring kunskap i de tre biblioteken som är byggda vid olika tidpunkter. Kunskap har vuxit från något materiellt (böckerna) till något mer svärgripbart. Böckernas roll har växlat från att materialisera kunskap till att symbolisera eller representera kunskap. Han har också kunnat se att kunskapsbegreppet har vuxit från något privat till något offentligt. Utvecklingen av bibliotekets uppgift har från att i huvudsak ha med böcker att göra har gått mot att ha med interaktion mellan människor att göra (Koch 2004)

Vilma Hodászy Fröberg presenterar i sin avhandling *Tystnaden och ljuset: om bibliotekens arkitektur* en gedigen översikt av olika tiders biblioteksarkitektur som sträcker sig från medeltiden fram till nutid. Syftet har varit att ”belysa i vilken mån bibliotekens arkitektoniska formgivning svarar mot samtidens rådande idévärld och föreställningar om idealbiblioteket” (Hodászy Fröberg 1998, s. 240). Fröbergs övertygelse är att människors världsbild och livsuppfattning, vilka förändras över tid, står i ständig växelverkan med samhällets syn på boken och kunskapens värde och att detta kan avläsas i bibliotekens arkitektur. Hon har bland annat kunnat se att biblioteken gått från en sluten plats med inlåsta böcker till vilka endast privilegierade hade tillträde till ett öppet rum dit alla förmodas ha tillträde. Den snabbaste och mest kraftfulla förändringen som biblioteket genomgått är den som skett efter andra världskriget mot det som Fröberg kallar det sociala rummet och som är ett led i den ökade demokratiseringen av biblioteket såväl som samhället. Trots att högteknologin blomstrar ser hon idag en tendens att gå tillbaka till det arkitektoniska formspråk som dominerade under 1800-talet med pampiga monumentala biblioteksbyggnader. Formspråket är emellertid ännu mer komplext och varierat, något som författaren tolkar som internationell arkitektonisk frihet. Ideal och värderingar skiftar över tid och detta avtecknar sig i biblioteksarkitekturen, men den idé som genom alla tider genomsyrat biblioteken är den om ljuset och tystnaden. Det har med människans längtan att göra. ”Människans ständiga längtan efter ökad kunskap lever i ett kulturlandskap” *between silence and light*. För mig framstår tystnaden och ljuset, samtonade klanger från upplevelsen av bibliotekens själ och rum, som ledmotiv ur ett sammansatt arkitektoniskt partitur” (ibid, s. 240). Fröberg befarar att tystnaden och ljuset hotas av terminalstress och teknikalitet i ett samhälle där talet om bildning och vetenskap som en upptäcktsfärd gestaltas som fartyg eller rymdfarkoster. Kanske just därför behövs ljuset och tystnaden idag ännu mer (Hodászy Fröberg 1998).

Anna Lena Pemer har i sin magisteruppsats *Det gränslösa biblioteksrummet* från 2001 skrivit om visioner och funktioner i 1990-talets biblioteksarkitektur med utgångspunkt i Malmö Stadsbibliotek och Bibliothèque nationale de France. Syftet med uppsatsen är att studera hur två så olika bibliotek förhåller sig till sin samtid. Båda biblioteken är på sitt sätt spektakulära byggnader som kritiserats bland annat för att man ansett att formen vunnit över funktionen och kan ses som uttryck för manifestationer av olika ideal och värderingar, företrädesvis kulturell exklusivitet. Genom samtal och intervjuer med bibliotekspersonal- och besökare samt historiska tillbakablickar har Pemer bland annat velat besvara frågan om satsningen på monumentala biblioteksbyggnader har någon djupare symbolisk innebörd eller om detta beror på faktorer som växande samlingar eller ett ökat antal besökare. En annan frågeställning hon velat besvara är huruvida idéer om bibliotekets funktion synliggörs i arkitekturen. Pemer konstaterar att 1990-talets biblioteksarkitektur är komplex och att biblioteksbyggnader är mycket viktiga för sin samtid. Hon ser det ökade intresset för pampiga och monumentala biblioteksbyggnader som ett uttryck för ett samhälle där informationen fått en allt viktigare roll. Här har även rollen som social mötesplats en viktig funktion. Såväl de enskilda biblioteken och deras historia som allmänna trender påverkar bibliotekens utseende och hur de förhåller sig till sin samtid. Vad gäller det senare har man bland annat kunnat se att nutida arkitekter med förkärlek använder sig av glas. Glasets funktion är att släppa in ljus, men också att göra biblioteken delaktiga i omgivningen. Gränserna mellan ute och inne suddas ut och rummets arkitektur blir så att säga gränslös (Pemer 2001).

I artikeln *Glas andas framtid och hopp* tar Dan Hallemar (2005) upp den symbolik som glaset i arkitekturen haft och fortfarande har. Tillkomsten av tidningsartikeln har sin utgångspunkt i den ökade användningen av glas i nybyggda hus i Malmö de senaste tio åren med bland annat Stadsbiblioteket som exempel. Stadsbiblioteket är för övrigt ett ypperligt exempel som

symbol för det nya Malmö med nysatsningar på kunskap och utbildning. Författaren Dan Hallemar menar att glas i arkitektur inte är någon ny företeelse och spårar synen på glas som något modernt så långt tillbaka som till Venedigs 1500-tal. I Sverige började glas användas på allvar i början på 1930-talet i samband med folkhemmets framväxt och samhällets fostran av en ny, sundare människotyp. Glas i arkitektur andas framtid, förhoppning och nya tider och har gjort så länge. Glas är ett elegant och levande material, det släpper in ljus, ger upphov till speglingar och suddar ut gränserna mellan ute och inne, privat och offentligt. Särskilt i äldre stadsmiljöer tycks glaset vara populärt eftersom det speglar sin omgivning och på så vis anpassar sig till omgivningen utan att själv ta för mycket plats. Glaset som det genomskinliga, skenbart gränslösa skyltfönstret är emellertid på väg att spela ut sin roll skriver Hallemar och refererar till intervjun med arkitekten Mattias Lind. Glaset måste tillföras poetiska dimensioner för att fortsätta vara intressant. Syftet ska vara att göra betraktaren överraskad (Hallemar 2005).

Den betydelsebärande fasaden kallas en magisteruppsats skriven av Maria Fredriksson 2005. Syftet med studien är att ta reda på vilken betydelse biblioteksfasaden med sina entréer, skyltar och fönster har för en fungerande biblioteksdrift. Fredriksson menar att kännedom om hur biblioteksfasader kan utformas för att välkomna besökare är relevant för att biblioteken ska kunna uppfylla sitt demokratiska syfte att tillgodose medborgarnas behov av information. Vidare menar hon att det för att uppfylla detta syfte är viktigt att besökare hittar till biblioteket. Det blir därför viktigt att fasaden kan uttrycka detta. Samtidigt menar Fredriksson att det här handlar om en tvåvägskommunikation; betraktaren måste ha den kunskap som krävs för att kunna avläsa att det är ett bibliotek han eller hon står framför. Metoden hon använder sig av är intervjuer med bibliotekarier och förbipasserande samt egna observationer av tre svenska folkbibliotek i Stockholm, Uppsala och Visby. Fredriksson skriver utifrån den litteratur hon hittat att många undersökningar kring bibliotek koncentrerar sig på den inre utformningen av bibliotek och vill därför tillföra forskningen något nytt genom att fokusera på bibliotekens exteriör. Att en hel del studier av biblioteksbyggnader fokuserar på interiöra aspekter är något jag är benägen att hålla med om. Undersökningar av bibliotek tenderar att handla om hur man på bästa sätt kan ljussätta, inreda och möblera för att göra det så användarvänligt och bekvämt som möjligt. I sin analys kommer Fredriksson fram till att detaljer som visat sig ha varit betydelsefulla för hur biblioteken uppfattas är *formen*; om biblioteket har ett inbjudande utseende. Andra faktorer som visat sig vara viktiga är byggnadens *placering* i stadsrummet; om biblioteket ligger centralt och syns, *fönster*; om dessa ger inblick i bibliotekets verksamhet, *entrén*; om den är placerad så att besökare ser var de ska gå in, *skyltar*; om det finns skyltar som visar byggnadens funktion, *trappor*; kan hindra tillgängligheten för exempelvis handikappade (Fredriksson 2005).

Eva Hansson undersöker i sin magisteruppsats *Att bygga för böcker* från 2001 utformningen och tillblivelsen av två nya folkbibliotek i Landskrona och Simrishamn. Hansson tar inte specifikt upp bibliotekens symbolvärde, men en av frågeställningarna tar upp stadens karaktär som en faktor för bibliotekets utformning vilket är unikt och intressant. Syftet med detta är att sätta in byggnaden och dess funktion i ett större rumsligt och timligt perspektiv. En annan aspekt som behandlas är byggnadens placering i stadsrummet. Efter en redogörelse av de båda orternas historia och arkitektur placerar således Hansson biblioteken och dess arkitektur i sina lokalhistoriska sammanhang. Metoden är kvalitativ med litteraturstudier och intervjuer med berörda bibliotekschefer. Hansson menar att bibliotekets placering i staden är viktig och att aspekter som exempelvis utrymme, centralt läge och tillgänglighet påverkar arbetet med bibliotekets utformning. Det är också viktigt att val av material harmonierar med omgivande bebyggelse. Förutom estetiska överväganden måste man också ta hänsyn till tradition och

historia. I fallet med Simrishamn har man tagit hänsyn till historiska faktorer i materialvalet av rött tegel till fasaden, något som går att spåra tillbaka till dansk byggnadstradition. Det finns emellertid även lokalhistorisk anknytning i och med att tegelvägg från en gammal fabrikslokal som dominerat på orten införlivats i ena gaveln. Simrishamns bibliotek är framför allt byggt av tegel och glas något Hansson ser som representanter för både det historiska och moderna och därmed bibliotekets dubbla roller. Biblioteket har även en kringbyggd gård vilken är kombinerad med bostäder och servicehus vilket knyter an byggnaden till staden både historiskt och stadsplanemässigt. I Landskrona återfinns den historiska anknytningen i valet av byggnad och ligger inhyst i en gammal brandstation. Här har man prioriterat bibliotekets placering i och med att brandstationen ligger centralt (Hansson 2000).

4. ATT BYGGA IDEOLOGIER

Shannon Christine Matterns avhandling *Building ideologies : a case study of the Seattle public library building and its embodied ideas, ideals and values* (2002) är tillkommen i ämnet mediaekologi vid institutionen för media, kultur och kommunikation vid New Yorks universitet. Denna avhandling samt boken *The new downtown library* (2007) av samma författare utgör den teoretiska plattformen för denna uppsats. Mediaekologi är ett tvärvetenskapligt ämne som studerar på vilket sätt människor skapar, förmedlar och delar symboler som individer och grupp. I enlighet med många andra kommunikationsteoretiker ser Mattern arkitektur som ett medel för kommunikation. Vår byggda miljö är betydelsefull och säger något om det samhälle som skapat den. Designen av våra städer; broar, gator, torg och offentliga byggnader innehåller komplexa system av kulturella budskap och innebörder. Arkitektur är "... a collection of "voices", a "rhetoric", an "articulation" of cultural ideas, ideals, and values. It is the embodiment, in wood and glass, in concrete, steel, and stone, of ideologies: of conceptions of the past, present, and future of human activity, of social relations, of knowledge (Mattern 2002, s.2).

Ideologier förknippas ofta med politiska åskådningar, men kan också stå för något mer övergripande. En definition av ideologi är den som innebär en allmän process av produktion av betydelser och idéer. Här ses inte ideologi som en statisk uppsättning värderingar och synsätt utan som ett bruk (Fiske 1990). Mattern intar ett brett förhållningssätt till ideologier där dessa står som samlingsbegrepp för de idéer, ideal och värderingar som utformat folkbiblioteket i Seattle. Bibliotek är tacksamma att studera utifrån ett ideologiskt perspektiv, menar hon, eftersom dessa är kulturella institutioner som sedan en tid tillbaka genomgår snabba och djupgående förändringar. Biblioteket definierar och omdefinierar sina roller och funktioner i ett högteknologiskt och konsumtionsinriktat samhälle.

"Architecture does not simply appear, it does not just happen; it comes into being through a negotiative process" (Mattern 2002, s.35). Matterns centrala resonemang går ut på att ideologier byggs in eller kodifieras i offentlig arkitektur. Dessa ideologier uppstår och förhandlas fram i själva designprocessen av en mängd professionella inblandade (främst bibliotekarier och arkitekter) i en demokratisk och kommunikativ process i vilken olika intresseområden och värderingar ska försöka förenas. I de val som görs och beslut som tas vad gäller utformningen av ett bibliotek synliggörs dessa idéer, ideal och värderingar i arkitekturen. Under byggnadsprocessens gång konstrueras och förhandlas alltså ideologier mellan arkitekter, bibliotekspersonal och allmänhet för att slutligen ges konkret uttryck i biblioteksbyggnaden. Biblioteket *reflekterar* emellertid inte enbart de ideal och värderingar som skapas av en kultur utan hjälper också till att *skapa* dem genom sin tillblivelse, sin design och sitt användande (ibid, s.414). Mattern vill se detta som ett uttryck för en "interface architecture" : "... interface architecture is more than the boundary between two states, like the real and the virtual; or two spheres, like the local and the global; or two conditions, like the public and the private. Interface architecture is also the mediation, the translation, the interaction between these states, spheres and conditions." (ibid, s.410f). Vidare menar Mattern att just denna egenskap som "interface", snarare än text, är kapabel att inkorporera mångfald, paradoxer och gränsöverskridande. Denna egenskap hos arkitekturen som "interface" speglar även bibliotekets mångahanda funktioner, egenskaper och ideal. Biblioteket är en gränsöverskridande institution; den befinner sig mellan det kommersiella och det medborgerliga, den innehåller såväl fysiska som digitala medier och innefattar både fysiska och virtuella platser. Biblioteket är både dess behållare och dess innehåll (ibid, s.412f).

De ideologier som genomsyrar bibliotekets arkitektur är multipla och ofta sammanflätade med varandra. Mattern har här utkristalliserat tre ideologier av särskild betydelse för utformningen av biblioteket; platsens (place) allmänhetens (public)² och bibliotekets (library). Dessa kan sägas utgöra en slags tematisering av de faktorer som ligger till grund för hur biblioteksarkitekturen utformats i Seattle, men som jag tror kan tillämpas även i fallet med Arlöv. Nedan följer en ansats från min sida att utveckla en teoretisk analysmodell utifrån de ideologier Mattern utkristalliserat. Av dessa tre tycks bibliotekets egna ideal och värderingar utgöra de viktigaste för utformningen av biblioteket. Dessa värderingar visar sig ofta hänga ihop med bibliotekets olika funktioner.

Plats. Ideologier kring plats måste ses i en kontext av både nutid och historia. Den historiska utveckling som ligger till grund för en Orts identitet är av särskild betydelse och måste beaktas av planerande arkitekter. Faktorer att ta hänsyn till är bland andra stadens ”anda” och självbild, hur staden kommit till, dess utveckling och arkitektur. Vad är till exempel utmärkande för ortens arkitektur i val av material och byggnadsstilar genom tiderna? Vilka influenser har blivit dominerande? En ny byggnad ska passa in och harmoniera med omkringliggande bebyggelse i val av material och byggnadsstil, men kanske också ge uttryck för något nytt och modernt. En ny byggnad bör kommunicera både regionala som lokala värderingar som historiska. Den bör dessutom vara estetiskt tilltalande. Storslagna byggnader kan emellertid väcka misstänksamhet och misstro eftersom byggnadens design då anses ske på bekostnad av dess funktion.

Staden idag är förstas också av stor betydelse för tillkomsten av en ny offentlig byggnad. Här tycks representation och självbild spela en stor roll. Det handlar om vilka förväntningar man vill leva upp till, men kanske också vilken drömbild man vill förmedla av sig själv som stad. Ortens politiska färg och visioner, klass och demografiska sammansättning spelar också en viktig roll för platsens ideologi. Ett nytt bibliotek kan ge en ny chans för en stad att representera sig och förmedla en slags ”medborgarvision”, ofta med betoning på kultur och fri tillgång till information. Val av plats i stadsrummet kan ge en indikation på hur högt man värderar biblioteket; en central placering kan tänkas betinga en större betydelse än en perifer (Mattern 2002, s.33ff).

Allmänhet. Folkbiblioteket är till för folket. Mattern menar att det trots allt är människor som ska fylla biblioteket med liv och känsla, med hopp och drömmar. Entreprenörer förser biblioteket med form och funktion medan folket förser det med liv. Den demokratiska byggnadsprocessen bör därför även innefatta synpunkter från befolkningen. Det som tycks vara unikt för Seattles folkbibliotek är att även allmänheten har fått stora möjligheter att påverka. Via möten, e-post och telefonsamtal har befolkningen kunnat lämna synpunkter, förslag och önskemål för hur de ville att biblioteket skulle utformas. På så vis har allmänhetens ideologi fått stor genomslagskraft i det ideologiska och demokratiska bygge som Seattles folkbibliotek varit föremål för. Olika grupper av befolkningen har fått komma till tals och detta synliggörs på olika sätt inne i biblioteket. Det handlar exempelvis både om en välkomnande och hemtrevlig atmosfär som god belysning för de äldre och bokhyllor och stolar i barnstorlek. Tillgänglighet tycks vara det ideal som dominerar allmänhetens ideologi.

---

² Ordet public kan översättas på flera olika sätt. Jag har här valt att översätta begreppet public med allmänhet. En alternativ översättning skulle kunna vara samhällelig i bemärkelsen samhällliga värderingar. Begreppet offentlig har jag däremot valt att undvika för att inte associera till Jürgen Habermas teori om kategorierna privat och offentlighet.

Medan vissa grupper av befolkningen betonade biblioteket som ett stort bekvämt vardagsrum öppet för alla lyfte andra upp bibliotekets unika funktion att ge snabb och kostnadsfri service och information, antingen via hemsidan eller på biblioteket (ibid, s.259ff).

Allmänhetens ideologi tycks på ett särskilt sätt vara sammanflätad med bibliotekets. De ideal kring biblioteket som allmänheten ger uttryck för sker i en slags växelverkan mellan hur å ena sidan biblioteket uppfattar sin egen funktion (och tänkta funktion) i samhället och å andra sidan de förväntningar allmänheten ställer på biblioteket. Allmänhetens förväntningar på bibliotek är höga och speglar rådande ideologier kring biblioteket som en demokratins högborg med fri tillgång till information och kunskap. Denna uppfattning är också bibliotekets mission och funktion (ibid).

Bibliotek. Definitionen av bibliotekets egen ideologi verkar till stor del handla om att fånga ett koncept. Det finns vissa grundtankar för vilka ideal och värderingar ett bibliotek ska stå för som är allmängiltiga. I det arbete som pågår med att definiera bibliotekets roller och värderingar finns den underliggande frågan : vad *är* egentligen ett bibliotek? Vad skiljer den från andra samhällsliga institutioner? En annan fråga är *hur* biblioteket förkroppsligar sina funktioner och kodifierar sina värderingar i byggnaden. Svaret går, enligt Mattern, att finna i bibliotekets funktioner och de funktioner det är tänkt att ha. Det handlar såväl om symboliska som pragmatiska funktioner (Mattern 2002, s.63ff).

Historiskt sett tycks biblioteket ha haft ungefär samma funktioner alltid; som kunskapsväktare och utbildare, som nyckelredskap för forskning och innovation och som förmedlare av estetiska impulser. Olika civilisationer har betonat olika ideal och funktioner genom tiderna och detta har också synliggjorts i biblioteksarkitekturen på olika sätt. Boken och det tryckta ordet har av tradition varit den förhärskande symbolen. Denna vördnad för kunskap har på olika sätt förkroppsligats i biblioteksbyggnaders olika detaljer. Som exempel nämner Mattern de tempelliknande biblioteken i gamla Grekland och Rom som i sitt formspråk symboliserade kopplingen mellan kunskap och högre makter. Medeltidens fastkejdande av böcker kan på samma symboliska vis tolkas som ett uttryck för faderliga omsorger eller som ett utslag av en auktoritär styrning i tillgången på kunskap. Historiskt sett tycks biblioteket ha haft en fostrande roll i sin förmedling av kunskap. I och med informationsteknologins introducering på folkbiblioteken har dock bibliotekens roll framför allt som kunskapsförmedlare problematiserats. Numera krävs att biblioteket intar en utbildande roll i att träna besökare att använda den nya tekniken och navigera i informationsflödet. Bilden av biblioteket som "kunskapsborg" finns fortfarande kvar, men är mer mångfacetterad. Detta ställer även andra krav på arkitekturen (ibid, s.72ff).

Typ respektive *karaktär* är två abstrakta kategorier inom arkitekturen. Dessa refererar till en byggnads förmåga att förkunna sina funktioner och att synliggöra sina värderingar och som hjälper till att balansera det lokala och det globala, det konservativa och det innovativa, det historiska med det framtidsorienterade. *Typ* är en formell och funktionell abstraktion, en historiskt och kulturellt definierad norm vilken har till uppgift att förmedla en institutions mer övergripande funktion. *Karaktär*, å andra sidan, fungerar på ett mer specifikt plan och ger utrymme för en byggnad att signalera kulturella och lokala värderingar. Mattern menar att detta ställer till problem för biblioteket i och med dess mångahanda funktioner. Till vilken typ kan man egentligen hänföra biblioteksbyggnader? De senaste årens byggboom inom biblioteksvärlden uppvisar olika resultat och det finns egentligen inte två bibliotek som ser likadana ut, menar hon. Det finns ingen enhetlig biblioteksarkitektur och detta är en återspeglning av de mångskiftande ideologier och funktioner som biblioteket har idag. *Typ* får

så att säga ge vika för karaktär vilket lämnar större utrymme för individuellt och lokalt utformade biblioteksbyggnader (Mattern 2002, s.91ff, 2007, s.55ff).

Folkbiblioteket uppvisar numera en mängd olika identiteter och måste på olika sätt balansera de olika funktioner det har. De ideologier som råder inom biblioteksvärlden tycks vara nära förknippade med de funktioner det har. Biblioteket är en *multimedia* institution där begreppet information kommit att bli det dominerande slagordet. Den nya teknologin har fått effekter för bibliotekens organisation och utformning. Media av olika slag, innehåll och format samsas på biblioteket vilka kräver sina specifika utrymmen. Biblioteket är också en *kommersiellt* influerad institution i den mening att målsättningen är att ge snabb och god service till sina användare. Biblioteket är också en *medborgar*-institution med betoning på demokrati och fri tillgång till information (Mattern 2007, s.1ff). Här är idén om biblioteket som mötesplats stark. Några av de ideal som råder inom biblioteket är tillgänglighet och öppenhet, demokrati och mångfald. Detta gestaltar sig på olika sätt i biblioteksbyggnaden, interiört såväl som exteriört. En välkomnande och stor entré kan på så vis signalera lättillgänglighet och öppenhet. Mycket glas och stora ljusinsläpp förkroppsligar en hyllning till dagsljuset vilket kan tänkas symbolisera biblioteket som en plats för fria tankar och reflektion. Fönster har som bekant också den funktionen att man kan se in vilket i sin tur ger en känsla av genomskinlighet och öppenhet (Mattern 2002, s.172ff).

Utformningen av dagens bibliotek är komplexa, varierande och mångfacetterade och kan ses som ett uttryck för en gränsöverskridande arkitektur. Här finns inga strikta uppdelningar mellan ute och inne, kommersiellt och medborgerligt, privat och offentligt. Biblioteksarkitektur genomsyras av en mängd olika ideologier vilka sammanflätade lever sida vid sida. Det moderna biblioteket fyller många syften och funktioner och innehar många visioner och värderingar. Det är såväl en multimedia institution och en kommersiell institution som en medborgarinstitution och dess ansikten varierar och samverkar (Mattern 2007, s.1ff). Den största utmaningen för framtidens biblioteksarkitektur är att balansera folkbibliotekets många roller; primärt dess funktioner som informationsplats respektive mötesplats (ibid, s.146).

När man beslutade att ett nytt bibliotek skulle byggas i Seattle tog man på biblioteket tillfället i akt att definiera sig ideologiskt. De värderingar man gav uttryck för visade sig gå hand i hand med de funktioner man ansåg att biblioteket skulle ha. Man ville vara ett centrum för kunskaps- och informationsinhämtning där människor från alla slags bakgrunder kunde mötas, lära och upptäcka genom att läsa och delta i olika evenemang. Biblioteket ska vara en plats dit människor oavsett ålder och social bakgrund kan samlas i den ”demokratiska akt” det innebär att åtnjuta fri tillgång till information. Andra tänkta funktioner för det nya biblioteket var att det skulle få bli ett landmärke för Seattle, dels som ett sätt att locka till sig folk men också som ett sätt förkroppsliga Seattles värderingar som stad. Man ville förmedla en känsla av under, förväntan och upptäckt. Via sin design och sina funktioner antas biblioteket förmedla den rikedom av kulturellt, socialt och intellektuellt liv som finns i Seattle. Byggandet av det nya biblioteket sågs på många sätt också som ett sätt att rätta till gamla misstag som gjorts i stadens arkitektur och som ansågs förfulande och förvirrande (Mattern 2002, s.96).

Sammanfattningsvis kan man för bibliotekets ideologi säga att det finns allmängiltiga tankar för vilka ideal och värderingar ett bibliotek ska stå för och som ofta också förknippas med dess funktioner och tänkta funktioner. Bibliotekets arkitektur förmedlar både institutionens övergripande funktion, men har också till uppgift att förmedla kulturella och lokala

värderingar. Den ideologi som Mattern benämner bibliotekets anger ett antal olika funktioner som är nära förknippade med folkbibliotekets olika roller. Det ska fungera både som förmedlare av kunskap, information och som mötesplats. Några av de ideal som råder inom biblioteket är tillgänglighet och öppenhet, demokrati och mångfald. Dessa ideal gestaltar sig på olika vis i biblioteksbyggnaden. Syftet för denna fallstudie är att undersöka hur demokratiska idéer, ideal och värderingar kommit till uttryck i Arlövs bibliotek. I min undersökning har jag velat ta reda på i vilken omfattning bibliotekspersonalens haft inflytande i byggnadsprocessen för att försöka utröna huruvida de ideologier som råder inom biblioteket fått genomslagskraft i själva biblioteksbyggnaden.

5. ARLÖVS BIBLIOTEK

5.1 Redogörelse för observationer

Under denna rubrik presenterar jag Arlövs bibliotek. Om inget annat anges är det mina egna observationer som ligger till grund för beskrivningen.

Arlövs bibliotek invigdes i september 2006 och ligger i korsningen Lundavägen/Lommavägen i centrala Arlöv. Förutom bibliotek inhyser även byggnaden konstupställning, industrimuseum och fotoarkiv samt ett 55+ boende med ett 20-tal lägenheter. Biblioteket är byggt av Burlövs bostäder och ritat av Michelsens arkitekter som har tidigare erfarenhet av att bygga bibliotek. Biblioteket beskrivs som en levande mötesplats. Hit kan man komma för att läsa dagstidningar medan man tar en kopp kaffe, man kan använda datorer, studera och släktforska. För barn och unga finns en sagogrotta och givetvis finns det även böcker att låna. (www.burlov.se/Kultur_fritid/Bibliotek/Arlovs-bibliotek/)

Utåt sett upptas fasaden mot Lundavägen av den glasfasad som utgör tidskriftsavdelningen. För att komma in till bibliotek måste jag runda hörnet och tas då emot av skjutdörrar i glas. På den rödteglade fasaden intill entrén ser jag lodräta versaler i metall som talar om för att mig att jag kommit till ett bibliotek. Byggnaden ger ett diskret intryck, men inte tillräckligt för att inte skilja sig från den omgivande bebyggelsen. Glas och rött tegel dominerar. Bibliotekets närmaste grannar är olika bostadshus av äldre snitt, frisörer, pizzerior, en cykelhandel och en tygaffär. Snett mitt emot ligger Sockerbitstorget med Handelsbanken intill. Flaggor med Burlövs bostäders logotyp vajar i vinden utanför.

Jag kommer till Arlövs bibliotek en kylig förmiddag i mars. Biblioteket har inte öppnat än, men jag går in i den del av biblioteket som är öppen; entrén och tidskriftsavdelningen. Denna avgränsas med gallergrindar in till resten av biblioteket. Entrén är öppen och ljus med högt i tak. Stora glasrutor gränsar mot Lundavägen som är den huvudgata som leder genom hela samhället. I fönstren hänger diskreta konstverk i glas och vitt. Fem tidiga besökare i övre medelåldern har också anlänt till biblioteket. De läser dagstidningen eller sitter vid de två datorer som står på bardiskliknande bord intill glasfasaden utåt gatan. Här finns också fyra små runda bord med tillhörande bekväma fåtöljer i ärtgrön klädsel. Materialen som dominerar är rött tegel och glas. Taket är beklätt med träribbor. På en stor plasmaskärm på väggen rullar information om kommande evenemang på biblioteket och i kommunen; filmvisning, salsakurs, fotoutställning och sagoberättande. På väggen under till finns en liten avdelning för kommuninformation och Turistinformation. Här finns broschyrer om allt från sevärdheter och busstidtabeller. En cafébar gör det möjligt för den som vill att köpa kaffe eller te medan man läser tidningen.

Tystnad, glas och datorer. Böcker på parad. När biblioteket slår upp sina gallergrindar välkomnas jag av den bemannade receptionen. Till höger från entrén sett finns förutom reception magasin, studierum och grupprum med Internetuppkoppling och med möjligheter att släktforska. Ett av rummen går att dela av med en vikhvägg. När jag träder in i biblioteket slås jag av hur högt det är i tak. Innerväggarna är beklädda med rött tegel. Hyllor och tak ser ut att vara av samma gyllenbruna träslag. Färgklickar i ärtgrönt och blått återfinns i möbler och väggprydnader som liknar fanor. Om jag står med ryggen mot entrén ser jag det gamla sockerbruket från 1889 i gult tegel skymta genom glasfasaden på andra sidan biblioteket. Byggnaden omges av lummig parkliknande grönska. Längs den glasfasad som löper mot

glasbruket finns sammanlagt tre sittgrupper med bekväma, designade snurrstolar i ärtgrön klädsel. Här finns också studieplatser. Utanpå noterar jag träribbor som löper längs hela glasfasaden. Just i dag tycks biblioteket inte vara särskilt välbesökt. Någon hostar försynt och jag hör knatter från tangenter och klackar över trägolvet. En man sitter med sin laptop vid en av studieplatserna, några ungdomar vid datorerna.

Bokhyllor med skön- och facklitteratur upptar en stor del av golvytan i biblioteket, men här finns också något som kan liknas vid ett torg som öppnar upp sig mitt i bibliotekslokalen. Här finns datorer och tråg med CD-skivor. Jag noterar också en glasmonter med olika konstverk i glas; fram för allt skålar. Jag sneddar inomhustorget och kommer till barnens och ungdomarnas avdelning. Mellan studieplatserna och ungdomsavdelningen finns allra längst ner i ett hörn av bibliotekslokalen en nedsänkt plattform med en öppen spis i glas och svart metall. Runt om har man möjlighet att slå sig ned i fåtöljer. Här kan jag tänka mig att det måste finnas utrymme för både författarkvällar och poesiافتnar i eldens sken.

På ungdomsavdelningen finns möjligheter till både lek och fiaspel vid låga bord och färgglada sittkuddar. Jag noterar en särskild hylla för Manga-böcker och spökböcker. Här finns också en bekväm röd soffa att slå sig ned i. Det ger en avslappnad och skön stämning. I anslutning till ungdomsavdelningen ligger småbarnens avdelning. Det är för övrigt den avdelning som ligger längst ner i bibliotekslokalen. Här är stämningen intim och familjär med sänkt takhöjd och låga färgglada barnmöbler och boktråg vars gavlar är utformade som katter i rött och svart. Längst ner i biblioteket finns också en informationsdisk. Strax bakom ligger sagogrottan. På dörren till den låsta sagogrottan finns en anmodan om att be bibliotekarien låsa upp om man vill komma in. Den tjänstgörande bibliotekarien öppnar för mig och jag stiger in i litet rum som verkligen ser ut som en grotta av gråsten i plast. Det är lågt i tak med slingrande gröna plastväxter som hänger ner från taket. Belysningen är dunkel och ger en stämning av mystik och saga (bil 1).

5.2 Redogörelse för lokalprogram

Lokalprogrammet för det nya biblioteket i Arlöv utarbetades 2002. Detta program är ett arbetsmaterial och ligger till grund för utformningen av bibliotekets olika funktioner. Sammanlagt utarbetade bibliotekschef och bibliotekspersonal 35 olika dokument, ett för varje rum eller avdelning i biblioteket. Varje funktion har således fått en egen blankett (e-post 080521). De publika delarna tar upp 19 olika funktioner. Resten utgörs av tilläggsalternativ eller personalutrymmen (Lokalprogram 2002). Personalens förslag riktades sedan till berörda arkitekter. Val av arkitektfirma gjordes utifrån att man tyckte att det fanns en överensstämmelse mellan arkitektens ritning och lokalprogrammet (e-post 080526).

De första två inledande sidorna i lokalprogrammet anger övergripande funktioner för biblioteket med ett antal tilläggsalternativ (allmänkulturell verksamhet, repslagerimuseum samt vägledningscentrum för vuxnas lärande). Av tilläggsalternativen var det sedan bara museet som realiserades (ibid). I dokumentet anges också övergripande önskemål för hur man vill att bibliotekslokalerna ska se ut rent allmänt. Det är till exempel viktigt att samtliga funktioner utformas så att även personer med funktionshinder kan använda biblioteket. Biblioteket beskrivs som en plats för information, kunskap och möten mellan människor samt kulturupplevelser. Man anger också konkreta förslag för hur man kan fullfölja dessa sina uppgifter i bibliotekslokalen.

Som första punkt anger man bibliotekets uppgift att göra *information och kunskap* tillgänglig för alla och att detta är en fråga om demokrati. Biblioteket, menar man, är en viktig del i ett samhälle som präglas av livslångt lärande och ett allt större informationsflöde. Ett bibliotek måste därför kunna erbjuda studieplatser, läsplatser och grupprum för studerande.

Biblioteket uppges också vara en naturlig *mötesplats* för många dit man kan komma för att umgås och samspråka. Som ett sätt att fullfölja denna uppgift i samhället föreslår därför lokalprogrammet ett lättillgängligt tidningsrum och eventuellt också ett café.

Biblioteket är även en plats för *kulturella upplevelser*. Här menar man att god exponering av medier och konst kan ges förutsättningar i en flexibel lokal. Fria ytor och flexibilitet anges överlag som viktiga komponenter för ett bibliotek både med tanke på vardagliga förändringar och för okända framtida behov.

De allmänna önskemålen kring bibliotekslokalerna betonar helheten. Det är till exempel viktigt att inte splittra upp ytan på för många rum utan låta verksamheten koncentreras till en öppen hall. Här nämner man övervakning som ett av skälen. Samtidigt menar man att det är viktigt att ”skapa rum i rummet” via exempelvis avskilda grupprum, studierum och sagorum. Vidare anser man det viktigt med stora fönster för att kunna annonsera sig ut mot gatan. Man anger också önskemål om en takhöjd om minst tre meter, men gärna mer i någon del. Övriga synpunkter rör exempelvis god ventilation, hjulförsedda hyllor och ett ordenligt inbrottskydd med tanke på alla datorer (Lokalprogram 2002).

Efter de inledande sidorna i lokalprogrammet behandlar sedan de 35 följande sidorna varje rum och funktion för sig. Detaljerna kring varje funktion utarbetades av bibliotekspersonalen. Varje funktion har fått en egen blankett. De punkter man hade att ta ställning till för varje funktion var :

- Huvuddel (om det till exempel rör sig om en publik del eller personalutrymme)
- Rumsfunktion
- Yta
- Samband (vilket sammanhang)
- Personantal
- Möbleringskrav
- Dagsljus m.m – fönster, belysning
- Säkerhet
- Installationer – vs, vent, kyla, el, tele, data
- Övrigt
- Kommentarer

Punkterna menar jag ger en fingervisning om i vilka avseenden bibliotekspersonalen haft inflytande. I de allra flesta fall är kommentarerna sparsmakade. Det handlar exempelvis om hur många personer som ska kunna vistas i lokalen samtidigt och om funktionen medför några särskilda krav eller önskemål på elsäkerhet (till exempel på barnavdelningen) eller belysning (exempelvis spotlights). Personalens önskemål har framför allt berört punkterna som behandlar dagsljus och belysning, för vilket ändamål rummet ska fungera samt möblering. Möbleringen har framför allt handlat om hyllor och sittgrupper. För vissa funktioner har önskemålen varit flera och mer detaljerade med personliga idéer . Här har det framförallt handlat om möblering eller att bygga upp rätt atmosfär som exempelvis i sagogrottan. Det

genomgående ledordet tycks framför allt ha varit flexibilitet; flexibla hyllor på hjul, flyttbara möbler och små möbler för barn samt vikväggar i grupprummet. Det ska finnas möjlighet att kunna sitta både enskilt och i grupp. Extra hög takhöjd är också ett genomgående krav från bibliotekspersonalen (Lokalprogram 2002).

De publika delarna tar upp 19 olika funktioner. Resten utgörs av tilläggsalternativ eller personalutrymmen. De publika delarna utgörs av:

- Tidning, tidskrift
- Torg
- Diverse (mindre bestånd av CD, video, talböcker och kassettböcker)
- Öppet magasin
- Barn 0-6
- Barn 7-12
- Tonår
- Grupprum
- Reception-lånedisk
- Facklitteratur
- Skönlitteratur
- Studierum/grupprum
- Sagorum
- Utställningslokal
- Informationsdisk
- Internet
- Deckarrum (i anslutning till Skönlitteratur)
- Studierum
- Sammanträdesrum (både personal och publikt)

Från början fanns tankar på att förlägga fler funktioner i bibliotekshuset som också presenteras i lokalprogrammet. De tilläggsfunktioner man ville skulle ingå var replagerimuseum, allmänskulturell verksamhet med bland annat museipedagogisk verksamhet samt vägledningscentrum för vuxnas lärande. Vad gäller den senaste funktionen var tanken att denna skulle erbjuda kommuninvånare studie- och yrkesvägledning samt information om utbildning och studiestöd i kommunen. Här menade man att kopplingen till biblioteket var naturlig eftersom många studerande använder sig av biblioteket (ibid). Av samtliga dessa funktioner blev bara museet av. Anledningen till detta var bland annat en rad politiska beslut som togs i kommunen. Den allmänskulturella verksamheten beslutades flytta från Kronetorps mölla strax utanför Arlöv till Charlotte Weibulls folklivscenter i Åkarp istället för till Arlövs nya bibliotek. Vägledningscentrum förlades till Komvux. Replagerimuseet flyttade däremot in i Arlövs nya bibliotek efter att tidigare ha legat i de lokaler som ursprungligen använts till replageri lite längre bort på Lommavägen. Bibliotekschefen och kulturförvaltningen ville egentligen att museet skulle få ligga kvar på sin ursprungliga plats, men fick finna sig att det revs och flyttade till biblioteket istället (e-post 080526). Idag ligger denna verksamhet i bibliotekets källarplan och det industri- och hantverksmuseum som finns där.

5.3. Redogörelse för intervjuer

Under denna rubrik redogör jag för resultatet från intervjuerna på Arlövs bibliotek. Eftersom en intervju i efterhand var tvungen att kompletteras av e-post återger jag även svar från denna korrespondens. Eftersom intervjufrågorna utarbetades utifrån uppsatsens frågeställningar bildar dessa naturliga teman för nedanstående rubriker.

5.3.1 Byggnadsprocessen och bibliotekspersonalens inflytande

Arlövs nya bibliotek invigdes i september 2006 och föregicks av en ganska lång och snårig process. Planer på ett nytt bibliotek i kommunen hade funnits sedan länge, men det var inte helt självklart att det skulle bli ett nybyggt. Det gamla biblioteket låg granne med en Ica-affär i ett bostadsområde lite längre ut i Arlöv (Dalbyvägen) när man i kommunen började fundera på nya lokaler till biblioteket. Beslut hade också tagits att låta Ica-affären expandera och ta över bibliotekslokalerna. Resultatet blev provisoriska lokaler i Medborgarhuset under cirka fyra års tid medan man planerade för nya lokaler. Det fanns många förslag och idéer för ett nytt bibliotek, men ett av dem som utreddes mer noggrant var förslaget att göra en utbyggnad av församlingshemmet och flytta biblioteket dit (hösten 2000). Vid en beräkning kom man emellertid fram till att det inte skulle bli dyrare att bygga nytt. Efter sommaren 2001 fick så en arbetsgrupp i kommunen, tillsammans med bland annat bibliotekschefen, i uppdrag att komma med förslag till funktioner och placering för ett nytt bibliotek. Arbetsgruppen föreslog bibliotek, konst, café och allmäncultur och museum och listade fyra alternativa placeringar. I oktober 2001 tog bygg- och anläggningsnämnden beslut att förorda Lommavägen/Lundavägen där det nuvarande biblioteket ligger. I april 2002 beslutade kommunstyrelsens arbetsutskott att förhöra sig med Burlövsbostäder om dessa ville bebygga Lommavägen/Lundavägen. Eftersom Burlövsbostäder redan hade planer på att bygga bostäder på den dåvarande ödetomten kom man överens om att bygga bibliotek och bostäder tillsammans. En arbetsgrupp utsågs och fyra olika arkitektfirmor fick komma in med förslag. Arbetsgruppen bestod av bibliotekschefen med ordförande, samhällsbyggnadschefen med ordförande, vd:n för Burlövsbostäder med ordförande samt projektledare. Burlövsbostäder tog fram kravspecifikationen för bostäderna. Biblioteket tog fram lokalprogram för biblioteket. Det var också denna arbetsgrupp som valde bland de fyra arkitektförslagen. Besluten togs sedan i kommunen och Burlövsbostäders styrelse. När arkitekten var vald blev det en del möten med honom. Detaljplanearbetet var redan igång. För bibliotekets del utarbetades detaljerna kring funktionerna i och med det lokalprogram som redovisats ovan. Michelsens arkitekter började rita hösten 2002. Då hade politiska beslut redan tagits kring hur stor ytan skulle bli och vilka verksamheter som skulle finnas i biblioteket (e-post 080526, 080602).

Detaljerna kring byggnadsprocessen av Arlövs nya bibliotek tog på allvar sin början i och med utarbetandet av det lokalprogram som gjordes av bibliotekspersonalen. Bibliotekspersonalens inflytande är således starkt knutet till det lokalprogram som utarbetades 2002. Bibliotekspersonalen fick på ett tidigt stadium fylla i sina önskemål och krav på de blanketter som utgör lokalplanen och att man sedan utifrån denna hade en bas att utgå från i sina samtal med arkitekter och inredningsarkitekter (bibliotekarie A). Arkitekterna har tagit fram förslag som bibliotekspersonalen fått ta ställning till. I vissa fall har förslagen accepterats. I andra fall har de modifierats. I de allra flesta fall tycks bibliotekspersonalen emellertid fått igenom sina krav. Personalens kompetens och intresseområden tycks ha styrt i vilka arbetsgrupper man hamnade i under byggnadsprocessens gång. Barnbibliotekarien har följaktligen haft synpunkter på barnavdelningens utformning och så vidare (e-post 080526,

080602). Fokus har genomgående varit en välfungerande och ändamålsenlig biblioteksverksamhet. Bibliotekspersonalens inflytande har framför allt berört interiöra aspekter som möbelval, belysning, hyllplacering och färger men även bygganden som sådan.

Av de sex personer jag intervjuade på Arlövs bibliotek hade fem erfarenhet från byggnadsprocessen. Samtliga menar att man som bibliotekspersonal haft stort inflytande i utformandet av det nya biblioteket. En bibliotekarie menar att man kanske till och med haft större inflytande än vad som är vanligt : ”Ja, vi var nog ganska bestämda, på många bibliotek har de sagt att arkitekten får bestämma allt och att det inte gick att ändra på nåt, men vi gjorde nog det i alla fall” (bibliotekarie D). Detta kan det nog tänkas finnas flera skäl till. Det har varit viktigt för bibliotekspersonalen att vara delaktig eftersom det ju är de som ska använda biblioteket. Ett annat skäl till bibliotekspersonalens stora inflytande kan vara att Michelsens arkitekter gjort bibliotek förut och att det därför inte är någon nyhet för dem att personalen kan tänkas ha synpunkter på användningen av huset och hur det är tänkt att fungera (bibliotekarie A). Detta har visserligen inte skett helt friktionsfritt och en av bibliotekarierna nämner hårda duster mellan bibliotekschef och arkitekter och inredningsarkitekter : ”... tog många hårda duster...med inredningsarkitekt och arkitekt. För det kände vi att det var väldigt viktigt, det kände vi allihop att det var väldigt viktigt att vi var delaktiga, vi hade många tankar om det och ...vi [egen kursivering] skulle ju använda det... (bibliotekarie C). De tankar man framför allt hade var att lokalen skulle vara flexibel. Biblioteket skulle fungera på många olika sätt och ha såväl studierum och konsthall som klassrum dit man kan bjuda in klasser för bokprat, foajé med tidskriftsavdelning som går att dela av från resten av biblioteket. Man har också varit noggrann med placering av hyllor och sittgrupper samt informations- respektive receptionsdisk. Allt har grundligt diskuterats och medvetet valts (ibid).

Fokus för bibliotekspersonalens krav och önskemål på det nya biblioteket har varit en välfungerande biblioteksverksamhet. Tidigare erfarenheter från biblioteken på Dalbyvägen och i Medborgarhuset formade tillsammans med yrkeskunskaper bibliotekspersonalens krav och önskemål på det nya biblioteket. Det bibliotek som tidigare upplevts som otillräckligt såg man här en ny chans att rätta till. De funktioner man tidigare saknat finns nu på plats. Möjligheterna att bedriva exempelvis Internetundervisning och tillgodose besökares behov av sittplatser både i grupp och enskilt för exempelvis studier har blivit fler i det nya biblioteket. Det har även blivit lättare att ta emot klasser för bokprat. En av bibliotekarierna uttrycker det så här: ”Ja, det här är ju byggt efter att vara ett bibliotek och de funktioner som vi vill ha... alltså det här rummet vi sitter i här kan jag ha Internetundervisning i, kan ha bildvisning här och så kan vi gå ut och ha flera datorer och sen har vi ju ett klassrum med bokprat som är, det är *tänkt* för de olika funktionerna och så är det ju flexibelt med vickväggar och man kan ändra rummen och... så är det ju både rum och dra sig undan och sedan rätt så öppet bibliotek” (bibliotekarie D). En annan bibliotekarie menar att man medvetet valt att skilja på funktionerna mellan en lite lugnare del inne i biblioteket och en lite mer rörlig i början med receptionen och tidskriftsavdelningen med utsikt åt gatan och den livliga korsningen för att tillgodose de olika behoven hos besökarna. Vissa vill ha mer lugn och ro för till exempel studier, medan andra kommer till biblioteket för att umgås, prata och dricka kaffe (bibliotekarie C).

De tidigare utrymmena i Medborgarhuset upplevdes som trånga och oflexibla. Biblioteket på Dalbyvägen hade visserligen gott om utrymme, men var slitet och gammalt. Här, på det nya biblioteket, finns det gott om utrymme att låta olika aktiviteter samsas sida vid sida. För barnbibliotekarien har det nya biblioteket inneburit en känsla av att kunna fullfölja sina mål och visioner kring barnverksamheten och den lässtimulerande verksamheten i och med att hon

har mer plats att ta emot klasser för bokprat i och med tillkomsten av ett så kallat klassrum och sagogrottan (bibliotekarie A). Det man tidigare saknat har man i det nya biblioteket sett en chans att få gehör för. Här har även personliga, kreativa idéer hos bibliotekspersonalen har fått genomslagskraft i det nya biblioteket. Sagogrottan är ett exempelvis ett resultat av en idé som barnbibliotekarien själv fick när hon satt och läste Mio min mio för sin äldsta dotter : ”Tänk att få bygga ett sagorum kring den här miljön med brunnen som viskar om kvällen... och så blev det och det är ju jätteroligt att ha fått genomföra det” (ibid). Här har estetiska överväganden ingått som en naturlig del i önskemålen att bygga upp en stimulerande atmosfär av saga och magi.

Att biblioteket ska ha många olika funktioner och fungera för alla har varit viktigt. På det nya biblioteket har man därför sett till att det finns gott om plats för studier både enskilt och i grupp, men också gett möjlighet för dem som vill komma till biblioteket för att umgås, läsa tidningen eller surfa på Internet. Det har funnits tankar på att biblioteket ska vara både en öppen, livlig plats med stora fönster utåt den mer trafikerade Lundavägen, men också på biblioteket som en mer avskild och lugn plats (bibliotekarie C). Vad gäller det senare fyller även estetiken en viktig funktion. Estetiska överväganden som exempelvis val av material i glas, tegel och trä i byggnaden har emellertid överlåtits på arkitekterna eftersom man menar att detta är deras kompetensområde.

Det verkar således som om bibliotekspersonalen är nöjda med sina insatser och fått mycket gehör för sina önskemål och krav i det nya biblioteket. En av bibliotekarierna uttrycker det så här : ”faktum är att det inte är så mycket som, som jag har varit missnöjd med, misstänker att de andra sagt liknande, men det finns inte så mycket som jag känner att jag skulle velat haft annorlunda, inte mycket alls och det tror jag beror på att vi själva var med hela den långa processen, hade vi inte varit det hade vi säkert gått och klagat mycket mer, tror jag.” (bibliotekarie C). De största skillnaderna mellan de gamla biblioteken och det nya menar en av bibliotekarierna är tillgången till studierum och grupprum, fler läsplatser och ett separat rum dit man kan ta emot skolklasser. Ett särskilt utrymme för Burlövs konstförening fanns även innan, men upplevs som finare här på det nya biblioteket (bibliotekarie F).

5.3.2 Ideologier i biblioteksbyggnaden

Arlövs bibliotek har ingen biblioteksplan. Det finns därför inga klart angivna mål och visioner för biblioteksverksamheten. I de fall man hänvisar till några mål är det de övergripande mål som finns utarbetade för kulturen i Burlövs kommun och som kort går ut på att barn och unga ska prioriteras samt kulturens generella betydelse för hälsan (bibliotekarie C, D). Det finns inga formellt skrivna mål och visioner för biblioteket. De finns ”inne i huvudet” på personalen. Målen har diskuterats, men är inte helt tydliga ännu. Alla har ändå klart för sig vad de strävar efter i sina arbeten på biblioteket, menar bibliotekarie A. För henne är målen klara och hon nämner i huvudsak tre övergripande uppgifter för biblioteket : som mötesplats, det virtuella biblioteket och det utåtriktade biblioteket. Vidare menar hon att biblioteket vilar på två ben : litteratur och information. De funktioner biblioteket fyller för allmänheten är många, men beskrivs framför allt som ett ställe dit man kan komma för att låna böcker, som mötesplats, använda Internet, kulturarrangemang och bokprat för skolbarn (bibliotekarie A).

De värderingar man ger uttryck för i intervjuerna är överensstämmande. Det handlar om grundläggande, demokratiska principer som uppfattas både som allmängiltiga för ett

demokratiskt samhälle, men kanske särskilt för biblioteket som ju anses vara institution med demokratiska uppgifter. De övergripande temana som kommer till uttryck i intervjuerna utgörs av dem som jag menar känns igen från lokalplanen : bibliotekets uppgift att göra *information och kunskap* tillgänglig, biblioteket som *mötesplats* och biblioteket som förmedlare av *kulturella upplevelser*. Dessa teman går hand i hand med de värderingar som råder på biblioteket. Dessa värderingar tar sig olika uttryck i biblioteksbyggnaden via såväl dess pragmatiska funktioner som dess estetiska funktioner. Via byggnadens olika funktioner kan man på olika sätt fullfölja de demokratiska mål man anser sig ha. Man kan på så vis säga att bibliotekets idéer, ideal och värderingar synliggörs i själva byggnaden.

Vilka värderingar ger man då uttryck för på Arlövs bibliotek ? Den grundläggande demokratiska princip man i första hand återger och som man menar bör råda på biblioteket är allas lika värde. Det handlar om att göra biblioteket lättillgängligt och öppet för alla. Allas lika värde är viktigt och det handlar såväl om själva bemötandet av låntagare som att dessa ska få gehör för önskemål och krav. En del har lätt för att uttrycka sina önskemål medan andra har svårare och behöver mer hjälp. Detta är en viktig grundtanke och något man diskuterat mycket på Arlövs bibliotek och försöker arbeta efter (bibliotekarie C). Det ska vara lätt att komma till biblioteket och få hjälp och detta är även något som flera bibliotekarier vittnar om. Det handlar om att göra kunskap och information tillgänglig för alla. Här spelar till exempel fri tillgång till datorer med internetuppkoppling samt internetkurser en viktig roll. Genom flexibla lokaler kan man exempelvis bedriva studier både i grupp och mer enskilt. Att rummen går att ändra om med till exempel vikväggar och att de är anpassade för de olika funktionerna upplevs som flexibelt och ändamålsenligt (bibliotekarie D).

Som ett sätt att göra information lättillgänglig tillämpar man även en gratisprincip. Detta har också en demokratisk rättvisegrund; att inte utestänga grupper som inte har råd. Att inte ta ut avgifter för reservationer eller fjärrlån är kanske något som är specifikt för just Arlöv (bibliotekarie E). Arlöv är en ort som har stor andel invånare med låg utbildningsnivå och inkomstnivå. Burlövs kommun tar också mot en hel del flyktingar på den flyktingmottagning som finns här. Arlövs bibliotek ser bland annat som sin uppgift att utjämna sociala skillnader och märker också att man fyller en sådan funktion. Man märker till exempel att många av dem som kommer inte har tillgång till datorer privat (bibliotekarie E, F). Till biblioteket kan man även komma för att få hjälp med att fylla i papper, man tillhandahåller böcker på alla möjliga språk och genom att skaffa sig ett gästkort kan flyktingar hålla kontakten levande med hemlandet via Internet (ibid).

Biblioteket är även en resurs för barn och unga. Hit kan man exempelvis komma för att få studero och ta del av bokprat (bibliotekarie F). I Arlöv finns inte så många ställen att gå till som ung (bibliotekarie A). Detta har upplevts som ett problem och flera av bibliotekarierna vittnar om dilemmat att behöva utestänga grupper av ungdomar som stör och vandaliserar. En av bibliotekarierna menar att biblioteket visserligen är en demokratisk institution, men upplever att detta är något som tyvärr bara finns på pappret (bibliotekarie B). Att utestänga grupper upplevs emellertid av en annan bibliotekarie som ett sätt att fullfölja visionen om biblioteket som en lugn plats i samhället. Uppgifterna att finnas till för alla, men samtidigt få vara en plats för lugn och eftertanke kan emellanåt upplevas som motstridiga : ”Ja att man ska, möta allt på ett likvärdigt sätt...fast sedan tycker jag också att man ska våga...det kan låta jättetufft det här med att vi stänger ute ungdomar som inte...men om man inte gjorde det så skulle det inte...man skulle kunna tappa fokus där lätt och att det inte blev det där stället som man kunde gå till och läsa och...lite lugn och ro” (bibliotekarie D). Vidare menar hon att

detta är en fråga om ärlighet; att man som bibliotekarie måste våga stå för dessa värderingar även om man kopplas ihop med den hyschande bibliotekarien och gammalmodighet (ibid).

Mötesplatsidén är stark på Arlövs bibliotek och detta beror nog bland annat på att man verkligen menar sig fylla denna funktion för invånarna. Hit kommer många för att studera och jobba och diskutera och man märker också en skillnad gentemot de gamla lokalerna som inte uppmuntrade till samvaro eller längre vistelser på biblioteket. Till det nya biblioteket kommer folk och stannar ”i timmavis, halva dagar” (bibliotekarie C). Biblioteket bör också vara en motpol till de kommersiella värderingar som annars dominerar i samhället och en av bibliotekarierna menar att det inte finns någon annan neutral mötesplats i Arlöv än biblioteket dit man kan komma för att få stimulans utan att det är kommersiella intressen som styr (ibid). Att vara en plats dit man kan komma oberoende av kön, etnicitet och ålder är viktigt för biblioteket. Mötesplatsidén gestaltar sig också på olika vis i biblioteket. Dels finns tanken på en livligare med möjligheter till tidningsläsning och samtal i början av biblioteket. Arkitektens grundtanke för detta var att mötesplatsidén här skulle liknas vid ett torg med en livligare prägel, bland annat med utsikt utåt gatan i till exempel tidningsfoajén. Den andra tanken var att funktionen som mötesplats skulle uppfyllas av liknelsen vid en park med en mer lugn och kontemplativ prägel med utsikt mot glasbruket och grönområdet på baksidan av biblioteket (bibliotekarie F). Vid sidan av den lugna, lite mer slutna, funktion som biblioteket har ska således även en öppnare funktion ta plats. Biblioteket är byggt efter att fungera som en enhet samtidigt som man valt att särskilja på funktionerna mellan en mer öppen respektive slutna del i biblioteket där man rör sig från den livligare delen inåt mot den mer slutna, lugna. Det finns emellertid inga strikta avgränsningar. Tanken är att ett öppet bibliotek också blir lättare att övervaka (ibid). Ibland kan emellertid öppenheten upplevas som ett problem eftersom det blir lyhört :”...igår till exempel, tror det var när jag satt i informationen, var det en tjej som satt och kollade tågtiderna vid en dator och så satt hon och ringde upp sin pojkvän och talade om vilka tågtider det var, liksom det hörde ju varenda en i hela biblioteket, hörde ju detta när de skulle ta tåget och vart de skulle åka och så och det är ju, ja...[skratt] (bibliotekarie A).

Biblioteket som en plats i samhället dit man kan komma för lugn och ro och eftertanke tycks vara en viktig värdering för biblioteket i Arlöv och något som omnämns vid flera tillfällen i intervjuerna. Här tycks atmosfären spela en viktig roll att förmedla lugn, ro och eftertanke. Atmosfären tycks till stor del även vara kopplad till vilka estetiska impulser biblioteket lyckas förmedla. Att det är högt i tak, ljust, luftigt och rymligt tycks vara viktiga ingredienser, men också människorna. På frågan om hur hon upplever bibliotekets atmosfär svarar en av bibliotekarierna att den är rymlig och luftig, men ändå inte steril. Hon har svårt för att exakt förklara, men återger den stämning som möter henne ibland på morgnarna vissa lördagar när hon kommer för att öppna när det är lugnt och tyst, att det är mysigt trots att det är så högt i tak och mycket glasfönster med besökare som sitter och läser tidningarna i lugn och ro, någon kanske sitter nere i hörnan vid brasan. Omgivningen utanför med fönster ut mot grönområde och parkliknande grönska tror hon också gör sitt till (bibliotekarie E). Det estetiska uttrycks sättet fyller en viktig funktion för att folk ska vilja slå sig ner och stanna på biblioteket, men får inte heller krocka allt för mycket med andra funktioner. En av bibliotekarierna nämner några detaljer som inte fungerat som det var tänkt, som exempelvis brasan som egentligen skulle ha varit tänd varenda dag och fåtöljer som visserligen var vackra och trendriktiga, men som fick ställas undan eftersom de gjorde märken i golvet (bibliotekarie C).

Förmedlandet av kulturella upplevelser tycks gå hand i hand med de estetiska impulser som förmedlas i bibliotekspersonalen via såväl arkitektur som konstföremål. Burlövs konstförening har till exempel regelbundet utställningar i sina lokaler i biblioteket. För skolbarn och daghemsbarn spelar till exempel sagogrottan med sin magiska framtoning en viktig uppgift som lässtimulerande miljö. Biblioteket ska vara en plats som både stimulerar till att inhämta kunskap och få stimulans på andra sätt och på så vis berika människors liv. Här spelar en stimulerande miljö en viktig roll både vad gäller konst, böcker och datorer som verksamheter i biblioteket. Att som besökare komma till biblioteket och upptäcka saker är viktigt. Här spelar även funktionen som mötesplats en viktig roll (bibliotekarie C).

Biblioteket upplevs sammanfattningsvis av bibliotekspersonalen som både strikt och modernt å ena sidan och mysigt, ombonat, personligt och trivsamt å andra sidan. Detta kan det nog tänkas finnas flera skäl till. Det man är särskilt nöjd med verkar vara val av material som trä, sten, glas och tegel. Material som äkta ekträ och kalksten i val av hyllor, tak och golv upplevs som positivt eftersom det åldras naturligt och luktar gott (bibliotekarie A, F). De röda tegelväggarna omnämns som en ”arkitektgrej”, att väggarna är desamma ute som inne, men inget som man hade något att invända emot (bibliotekarie D). De stora glasrutorna ger ett modernt intryck och den höga takhöjden ger en känsla av luft och rymd (ibid). Samtidigt som man upplever att biblioteket har en personlig prägel menar man också att biblioteket ser ut som hus byggda vid denna tiden brukar göra, att det inte är så ovanligt, att det speglar sin tid och är både funktionellt och vackert (bibliotekarie C,D).

Som bibliotekspersonal har man fått ta emot spontana reaktioner från besökare som menar att biblioteket är både mysigt och ombonat och många arlövsbor verkar vara stolta över sitt bibliotek. En av bibliotekarierna nämner som exempel ett samtal hon hade med en nyinflyttad låntagare som menade att en kommun som bygger ett sådant bibliotek inte kan vara helt dålig i alla fall (bibliotekarie A). Att biblioteket är något att vara stolt över märker man även på de studiebesök som görs. Politiker visar exempelvis gärna upp det nya biblioteket. Förväntningarna har varit höga på högre utlåningssiffror och fler besökare. Utlåningssiffrorna har inte stigit lika mycket som man hoppats på. Däremot har de som besöker och stannar på biblioteket blivit fler. Det geografiska läget spelar en viktig roll. Den centrala placeringen anses vara naturlig och tycks även vara gjord efter att förhöja attraktionen i centrum, men upplevs inte odelat som positiv eftersom man tappade de låntagare som bodde i det bostadsområde biblioteket låg i på Dalbyvägen (bibliotekarie C).

6. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Syftet med denna fallstudie har varit att undersöka hur demokratiska idéer, ideal och värderingar kommer till uttryck i Arlövs bibliotek. I min undersökning har jag sökt svaren på i huvudsak följande två frågeställningar:

- Vilket inflytande fick bibliotekspersonalen i byggnadsprocessen?
- Hur gestaltar sig idéer, ideal och värderingar på olika sätt; ifrågasätt funktioner i biblioteket men också symboliskt och estetiskt i biblioteksbyggnaden?

Teoretiskt har jag framför allt tagit avstamp från Shannon Christine Matterns *Building ideologies*; om hur idéer, ideal och värderingar på olika sätt kan uttryckas i biblioteksbyggnaden, estetiskt såväl som symboliskt. Bibliotek sänder, i likhet med annan offentlig arkitektur, signaler som säger något om det samhälle som skapat den. Design innehåller komplexa system av kulturella budskap och innebörder, av ideologier av olika slag. I den process som pågått sedan internetrevolutionen på 1990-talet har biblioteket fått fler, och vissa fall motstridiga, roller. Man skulle till och med kunna säga att biblioteket till viss del gått genom en identitetskris. I det arbete som fortfarande pågår med att definiera bibliotekets olika roller, funktioner och värderingar finns den underliggande frågan vad ett bibliotek egentligen är, vad som skiljer den från andra offentliga institutioner. Många olika funktioner och roller ska samsas sida vid sida i biblioteket som ju har en särskild ställning som demokratisk institution i samhället. Folkbiblioteket ska förmedla såväl information och kunskap som kulturella upplevelser och tillgodose människors behov av en neutral mötesplats. I uppbyggnaden av bibliotek ska alla dessa aspekter tas till vara. Funktion är den faktor som har störst inflytande för hur ett bibliotek ska utformas, men säger samtidigt något om vad man prioriterar, om vilka värderingar man vill stå för. En byggnadsfunktioner kan också ses i ljuset av två aspekter; det finns pragmatiska funktioner och det finns estetiska. Båda fyller sina funktioner och båda återger de ideologier som genomsyrar biblioteket (Mattern 2002).

De idéer, ideal och värderingar som genomsyrar biblioteksarkitektur är multipla och korsbefruktar varandra. Mattern har utkristalliserat tre ideologier av särskild vikt för utformandet av bibliotek idag : platsens, allmänhetens och bibliotekets. I min studie av Arlövs bibliotek har jag framför allt velat ta fasta på vilka ideologier som delas inom bibliotekets väggar och hur dessa synliggörs i dess väggar, men samtliga av dessa tre ideologier har på olika sätt gjort avtryck i Arlövs bibliotek. För bibliotekets utformning har emellertid de idéer, ideal och värderingar som delas av bibliotekspersonalen haft stort betydelse. Detta är också något som Mattern menar är allmängiltigt. Hur ett bibliotek förkroppsligar sina värderingar har till stor del att göra med dess funktioner och de funktioner det är tänkt att det ska ha. Detta är något som sker under byggnadsprocessens gång. En byggnadsfunktioner måste definieras redan från början för att byggnadens ska bli ändamålsenlig och fungera bra. Det handlar om de demokratiska uppgifter man har och som man vill förverkliga. Hand i hand med dessa uppgifter för biblioteket finns också förväntningar från allmänhet och politiker. Här finns också föreställningar om vilka värderingar ett bibliotek bör stå för. Allt utkristalliserar sig på olika vis i biblioteksarkitekturen (ibid).

Detta gäller givetvis även för biblioteket i Arlöv. Under byggnadsprocessens gång fick bibliotekspersonalen mycket att säga om. I min mening tog man också tillfället i akt att definiera sig ideologiskt. För de funktioner man angav att man ville ha i huset under utarbetandet av lokalplanen gav man också uttryck för de värderingar man vill stå för och de

demokratiska mål och uppgifter man vill uppfylla. Trots att Arlövs bibliotek inte har någon biblioteksplan än, menar jag således att man i och med utarbetandet av lokalplanen gett uttryck för övergripande och demokratiska mål med sin verksamhet på biblioteket. Funktion är den främsta faktorn för utformandet av ett bibliotek, men säger samtidigt något om vilka värderingar man vill stå för. När man gav uttryck för önskemål och krav för de olika funktionerna i lokalplanen gav man alltså också uttryck för demokratiska idéer, ideal och värderingar. Dessa gestaltar sig i bibliotekspersonalens attityder och arbetssätt och den ”tysta” kunskap man delar, men också i byggnaden, funktionellt såväl som estetiskt och symboliskt. De tre huvudsakliga demokratiska funktioner som angetts i lokalplanen var : att göra *information och kunskap* tillgänglig, biblioteket som *mötesplats* samt som en plats för förmedlare av *kulturella upplevelser*. I lokalplanen gav man i viss mån också förslag på hur dessa tre uppgifter skulle kunna lösas. För de funktioner man ville ha i bibliotekshuset ställde man krav och önskemål till arkitekten. Byggnandet av Arlövs bibliotek har således varit en process eller en förhandling, ett samspel mellan arkitekter och bibliotekspersonal under tidens gång. I Arlövs fall har detta handlat om såväl möten mellan arkitekter, Burlövs bostäder och bibliotekspersonalen som diskussioner under byggnadsarbetets gång mellan arkitekter och bibliotekspersonal. Bibliotekspersonalens önskemål och krav utarbetades i lokalplanen och arkitektfirma valdes utifrån att man tyckte att det fanns överensstämmelser med vad man ville med biblioteket; att det fanns en lyhördhet hos arkitekter eftersom man också har tidigare erfarenhet av att bygga bibliotek. Bibliotekspersonalens tidigare erfarenheter från de båda biblioteken på Dalbyvägen respektive Medborgarhuset formade tillsammans med yrkeskunskaper önskemål och krav på det nya biblioteket och dess olika funktioner.

I lokalplanen anger bibliotekspersonalen framför allt tre olika uppgifter för biblioteket. Samtliga punkter gestaltar sig på olika sätt i biblioteket och kan därför ses som ett uttryck för en slags konkretisering av bibliotekets värderingar. De ideologier som råder inom Arlövs bibliotek är multipla och berör såväl plats som allmänhet och bibliotek. Den definition som jag menar utgör bibliotekets egen ideologi skulle kunna sammanfattas med ovanstående funktioner : biblioteket som förmedlare av kunskap och information, som mötesplats som förmedlare av kulturella upplevelser. Den övergripande demokratiska värdering som uppges både i lokalplan och intervjuer är den om alla människors lika värde. Detta är denna grund biblioteket och dess olika uppgifter som förmedlare av kunskap och information och kulturella upplevelser och för att vara en neutral mötesplats. Ideologier som härrör från plats, bibliotek och allmänhet är mångfaldiga, de interagerar och samverkar och görs synliga även i Arlövs bibliotek på olika vis via alltifrån val av material i själva byggnaden, till estetiska utsmyckningar, till dess olika funktioner som dess placering i gaturummet. Ibland kan det vara svårt att särskilja de olika ideologierna från varandra. Arlövs bibliotek har i likhet med andra folkbibliotek allmängiltiga demokratiska uppgifter att fylla, men som också är förankrade kulturell och lokalt. I enlighet med Andersson & Skot-Hansens undersökning kan man även se att folkbiblioteket profilerar sig i förhållande till de funktioner det har i lokalsamhället. Enligt dessa författare har ju biblioteket framförallt har fyra olika funktioner : som kulturcentrum, vetenskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum (Andersson & Skot-Hansen 1994).

De starka värderingar som råder inom biblioteket som demokratiskt måste förstås därför även ses i sitt lokala sammanhang. Det handlar om de värderingar som har sin förankring i orten, platsen och den lokala befolkningen, allmänheten. Allmänhetens krav på tillgång till information och kunskap, men också förströelse, återspeglar sig i de ideologier som genomsyrar biblioteket och som på olika sätt görs synliga i biblioteket, såväl i dess rent praktiska funktioner som dess symboliska och estetiska. Detta har också ett samband med

vilken roll biblioteket menar sig spela och de facto spelar för allmänheten. Starka ideologier råder kring biblioteket som demokratiskt, öppet och lättillgängligt. Här finns bilden av biblioteket både som mötesplats och kunskapsborg och vardagsrum Dessa ideal upprätthålls och skapas såväl av de värderingar som råder inom bibliotekets väggar som under byggandet av dem och är sammanflätade såväl med Arlövs identitet som ort och allmänhetens förväntningar. Samtliga bilder interagerar med varandra i den arkitektur som Mattern kallar ”interface architecture”. Folkbibliotek fyller många olika funktioner och uppvisar en mängd olika identiteter. För Arlövs del gestaltar sig de ideologier som härrör från biblioteket, allmänheten och platsen på olika vis i biblioteksbyggnaden, funktionellt och symboliskt. En biblioteksbyggnad kan således inte sättas utanför sitt sammanhang vare sig arkitektoniskt eller kulturellt. De värderingar man uttrycker går också hand i hand med de funktioner man vill ha eller tänkt sig att ha. Det handlar om värderingar som uttrycker lokalhistorisk förankring som till exempel att ha ett repslagerimuseum i källaren, men också i val av bibliotekets centrala placering intill det gamla sockerbruket. Val av plats betingar ofta en högre betydelse än en perifer. Den centrala placeringen återspeglar också bibliotekets tänkta betydelse och de förväntningar som man från politiskt håll har ställt på biblioteket både som mötesplats och att som vacker byggnad lyfta stadsbilden rent estetiskt.

Arlövs bibliotek fyller en mängd olika funktioner för befolkningen i Arlöv. Bibliotekets egna värderingar återspeglas i hög grad i dess funktioner. De värderingar bibliotekspersonalen ger uttryck för är i mångt och mycket också de förväntningar som ställs på bibliotekets demokratiska uppgifter i Arlöv. Den övergripande demokratiska uppgiften är också den grundläggande värderingen om allas lika värde. Härunder samsas en hel del olika värderingar och funktioner. Värderingar som kommer till uttryck i Arlövs bibliotek är bland andra kunskap, lättillgänglighet, öppenhet och tyst kontemplation. Samtliga gestaltas i de funktioner man känner igen från lokalplanen där de övergripande funktionerna för biblioteket också anges : biblioteket som mötesplats, som förmedlare av kunskap och information och som förmedlare av kulturella upplevelser.

Behovet av en mötesplats är stor i Arlöv. Arlöv är en ort med stor andel invånare som har låg inkomst och utbildningsnivå. Här finns också en flyktingförläggning. Bibliotekspersonal ger uttryck för att man vill vara en jämvikt till det kommersiella och att också utjämna sociala skillnader. Till biblioteket kan man gå oberoende av kön, politisk eller religiös tillhörighet eller utbildning. Allt är kostnadsfritt och i Arlöv tar man inte heller avgift för reservationer eller för beställning av fjärrlån. Man har antagit en gratisprincip för att så många som möjligt ska kunna besöka biblioteket, för att göra trösklarna in till biblioteket så låga som möjligt. Biblioteket är även en viktig mötesplats för unga och i interjuerna framgår att det inte finns så mycket för ungdomar att göra i Arlöv. Till biblioteket kan man komma för att surfa, spela spel, läsa eller låna böcker och fika. Biblioteket som mötesplats gestaltar sig på olika vis i biblioteket; kanske framför allt i den kombinerade foajén och tidskriftsavdelningen, men även som de sittgrupper som är utplacerade lite här och var i biblioteket som exempelvis runt eldstaden eller i det grupprum som finns.

Biblioteket i Arlöv är givetvis också en förmedlare av kunskap och information. Bibliotekets uppgift att vara kunskapsförmedlare är traditionella och går långt bak i historien. Enligt T D Webb kan man även se detta som det nutida bibliotekets främsta mission; att förse de med information som ingen har. Arlövs bibliotek tillhandahåller befolkningen med möjligheter att söka information och surfa på de datorer som finns, man har en informativ hemsida och man anordnar också internetkurser för nybörjare. Detta fyller förmodligen en viktig funktion för befolkningen i Arlöv.

Biblioteket vill också vara en plats för kulturella upplevelser. Här spelar byggnaden i sig en viktig roll som förmedlare av estetiska impulser; här kan man uppleva en atmosfär som inte går att finna någon annanstans i Arlöv. Här finns konstverk i fönsterna och i en glasmonter. Burlövs konstförening har egna lokaler med regelbundna utställningar i ett av rummen. Flexibla lokaler anges som en viktig faktor för att biblioteket ska kunna fullfölja sina uppgifter och visioner. I lokalplanen menar man att det handlar om såväl vardagliga förändringar som okända framtida behov. Vikväggar, hjulförsedda hyllor och flyttbara möbler är alla komponenter i bibliotekets flexibilitet. Här kan jag tänka mig att arkitekten Harry Faulkner Browns budord för planering av bibliotek från 1989 fortfarande gör sig gällande. Enligt honom är just flexibilitet en av de faktorer som är viktigast att ta hänsyn till i planeringen av biblioteksbyggnader.

Arlövs bibliotek har således många funktioner, förväntningar och roller att leva upp till. Funktionerna lever sida vid sida och möjliggörs kanske i och med att lokalerna gjorts anpassningsbara, flexibla. Emellanåt har man dock fått uppleva att bibliotekets olika funktioner krockar. Bibliotekets olika uppgifter kan emellanåt upplevas som motstridiga av personalen. Man har som demokratisk uppgift att finnas till för alla, men ibland är detta oförenligt med de värderingar och ideal och man vill leva upp till. Man skulle kanske kunna säga att man på biblioteket upplever demokrati med förhinder i och med att man måst stänga ute grupper av ungdomar som gjort sig alltför livliga, bråkat och förstört på biblioteket. Man vill vara en demokratisk institution, men stöter på problem i praktiken. Rollen som kontemplativ, lugn och tyst plats i samhället kan också krocka med den allmänna mötesplatsidén som uppmuntrar till samtal och diskussioner, till möten mellan människor. Här har man till exempel upplevt att bibliotekets olika funktioner som lugn respektive livlig plats har krockat; att den öppna ytan och höga rymden fortplantar sig i biblioteket och gör det lyhört och att man som bibliotekspersonal måste hyscha på folk och att detta rent av kan få en att känna sig gammalmodig.

Enligt T D Webb kan funktioner eller rekommendationer likt Harry Faulkner Browns även ses som symboler i enlighet med det symboliska biblioteksskap han omtalar. Här intar kunskapsidealet en särställning. Vördnaden och respekten för kunskap och upplysning tar sig därför även uttryck i biblioteksarkitekturens symbolspråk. Här fyller förstås även tillgången på böcker och konstverk en viktig funktion. De värderingar man ger uttryck för som exempelvis kunskap, upplysning, lättillgänglighet, öppenhet och som en kontemplativ, men också hemtrevlig och mysig plats i samhället gestaltas förstås även i Arlövsbibliotekets symbolspråk. Stora fönster och mycket glas kan exempelvis stå för ljus och upplysning i symbolisk bemärkelse, men kan också tänkas stå för hopp och framtidstro i Arlöv. Glas släpper in ljus, men gör också det möjligt för en att blicka ut mot grönska och himmel, i Arlövs fall även det gamla sockerbruket som minner om svunna tider. Den höga takhöjden kan få en att förnimma rymd, luft och lätthet kanske även på ett kulturellt eller till och med själsligt plan. Naturliga byggnadsmaterial i varma färger som röda tegelväggar och trä tillsammans med eldstaden och dess tänkta funktion fyller kanske också en funktion att förmedla hemtrevnad.

Biblioteket i Arlöv måste balansera olika roller och funktioner och man är mån om att tillgodose så många som möjligt, helst alla. Biblioteket ska vara såväl en plats för lugn och ro, som för livlig konversation och förmedlare av kulturella upplevelser och kunskap. Detta gestaltar sig i biblioteket på olika vis. För det mesta tycks biblioteket kunna balansera sina uppgifter och ideal, men ibland krockar dem. Detta kan kanske också ses som ett uttryck för den interface architecture som Mattern omnämner. Biblioteket är både dess behållare och dess

innehåll. Dessa uppgifter är både privata och offentliga, virtuella och konkreta, lokala och globala. Arlövs bibliotek är både allmängiltigt och i allra högsta grad anpassat för befolkningen och omständigheterna i Arlöv. Samtidigt som man upplever att biblioteket har en personlig prägel kan man också tycka att det ser ut som hus eller bibliotek byggda vid denna tiden gör. Detta tolkar jag som ett uttryck för att man menar att det kan finnas allmängiltiga drag för hur biblioteksarkitektur ser ut. Arlövs bibliotek har också personliga drag. Här finns exempelvis en sagogrotta som är unik och som är sprungen ur en idé som barnbibliotekarien haft. Sagogrottan är för övrigt ett ypperligt exempel på när vision transformeras till funktion. De uppgifter man upplever sig ha i läsfrämjande verksamhet och bokprat för barn har konkretiserats i sagogrottan.

Sammanfattningsvis genomsyras biblioteket i Arlöv av en hel mängd ideologier. Dessa har sitt ursprung i såväl Arlöv som ort och lokala förhållanden som övergripande demokratiska idéer, ideal och värderingar som biblioteket anses stå för. Allt sammanfattas i de olika funktioner biblioteket har. Dessa funktioner har både rent pragmatiska dimensioner som symboliska. De senare gestaltas i biblioteket företrädesvis estetiskt via komponenter som fönsterglas, hög takhöjd och naturliga materialval. De ideologier som transformeras i biblioteksbyggnaden har sitt ursprung såväl i biblioteket som allmänheten som platsen. Alla samverkar, men de ideologier som delas av bibliotekspersonalen tycks ha fått störst genomslagskraft i biblioteket. Dessa har i mångt och mycket med de demokratiska uppgifter man anser sig ha.

SAMMANFATTNING

Biblioteksarkitektur idag är en komplex historia och återspeglar de mångahanda roller bibliotek har idag. Biblioteken ska inte bara inhysa samlingar av böcker och digitala medier utan ska också fylla funktionen av att vara mötesplats och ett ställe dit man kan komma för att inhämta kunskap och information. Bibliotek är därmed viktiga demokratiska institutioner i dagens samhälle som präglas av livslångt lärande och behovet av snabb tillgång till information. Tillgång till datorer och modern informationsteknologi har blivit en viktig funktion för biblioteken och är en viktig faktor som påverkar dagens utformning av biblioteksbyggnader. Ett biblioteks verksamheter och funktioner är de faktorer som har störst inverkan på hur en ny biblioteksbyggnad utformas. Här är flexibilitet av stor betydelse, både som ett sätt att försöka förutse framtida behov, men också för att kunna tillgodose så många behov som möjligt.

I den process det innebär att designa och bygga ett nytt bibliotek ska många olika intresseområden tas tillvara. Ett nybyggt bibliotek ska både fungera rent praktiskt och vara estetiskt tilltalande. En byggnad har också symboliska värden. Bibliotek har exempelvis kommit att stå för värderingar såsom kunskap, demokrati och öppenhet. Detta är även något som på olika sätt kan ta sig uttryck rent konkret i byggnaden.

I det arbete som pågår med att definiera bibliotekets roller och värderingar finns den underliggande frågan : vad är egentligen ett bibliotek? Vad skiljer den från andra samhällliga institutioner? En annan fråga är hur biblioteket förkroppsligar sina funktioner och värderingar i byggnaden rent konkret. Svaret går ofta att finna i bibliotekets funktioner och de funktioner det är tänkt att ha. I den process det innebär att bygga ett nytt bibliotek tas en mängd beslut av en mängd olika inblandade, främst arkitekter och bibliotekspersonal. Att designa och bygga ett nytt bibliotek innebär också att idéer, ideal och värderingar synliggörs och lyfts upp för att sedan få gestalt på olika sätt i byggnaden. De ideologier som genomsyrar bibliotekens arkitektur är mångfacetterade och sammanflätade. Det handlar såväl om vilka uppgifter man anser sig ha som demokratisk institution som allmänhetens förväntningar på denna och vilken funktion man fyller för ortens identitet. Ideologier kring allmänhet, plats och bibliotek tycks vara de faktorer som har störst inverkan på ett biblioteks utformning. Av dessa har bibliotekspersonalens egna idéer, ideal och värderingar kring ett biblioteks uppgifter störst betydelse. Ibland samverkar ideologier, ibland krockar dem. Sammantaget kan dessa multipla ideologier ta sig uttryck i biblioteksarkitekturen i en slags gränsöverskridande eller flytande arkitektur där gränser mellan exempelvis ute och inne, offentligt och privat suddas ut.

Syftet för denna fallstudie var att undersöka huruvida demokratiska idéer, ideal och värderingar kommit till uttryck i Arlövs bibliotek. Jag ville ta reda på i vilken omfattning bibliotekspersonalens haft inflytande i byggnadsprocessen för att försöka utröna huruvida de ideologier som råder inom biblioteket fått genomslagskraft i själva biblioteksbyggnaden. Bibliotekspersonalen i Arlöv fick under byggandet av det nya biblioteket stort inflytande framför allt genom utarbetandet av det lokalprogram som låg till grund för utformningen av det nya biblioteket. De uppgifter man angav för biblioteket går också i hand med de demokratiska värderingar och de förväntningar som ställs på ett bibliotek idag : att vara förmedlare av kunskap och information, att vara mötesplats och att göra kulturella upplevelser tillgängliga. Värderingar som genomsyrar biblioteket i Arlöv är framför andra kunskap, lättillgänglighet, öppenhet och tyst kontemplation. Allas lika värde och rätt till kunskap och information är den grundläggande, men kanske inte alltid självklara, demokratiska grund varpå allt vilar.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor

Anteckningar

Intervju med bibliotekarie A 080317

Utskrifter av ljudupptagningar

Intervju med bibliotekarie B 080318

Intervju med bibliotekarie C 080318

Intervju med bibliotekarie D 080319

Intervju med bibliotekarie E 080327

Intervju med bibliotekarie F 080328

Observationer på Arlövs bibliotek 080317 samt 080318

E-post 080521, 080526, 080602

Tryckta källor

Andersson, Marianne & Skot-Hansen, Dorte (1994). *Det lokale bibliotek : afvikling eller udvikling*, Köpenhamn : 1994.

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö : Liber.

Burlövs bostäder AB (sommaren 2004).

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (1982). *Kulturanalys : ett etnologiskt perspektiv*, Lund : Liber.

Enmark, Romulo (1990). Folkbiblioteken i ett etnologiskt perspektiv. Ingår i Enmark, Romulo, red. *Biblioteksstudier : folkbibliotek i flervetenskaplig belysning*. Skrifter från föreningen "Bibliotekshögskolan och Centrum för biblioteksforskning publicerar" : Nr 1. s. 185-201. Göteborg.

Fiske, John (1990). *Kommunikationsteorier : en introduktion*. Stockholm : Wahlström & Widstrand.

Fredriksson, Maria (2005). *Den betydelsebärande fasaden : en studie av tre svenska folkbiblioteksfasader*. Uppsala : Uppsala universitet, Institutionen för ABM/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap 2005 : 267).

Hallemar Dan (2005). Glas andas framtid och hopp. *Sydsvenskan*, 2005-03-09, del B s. 6-7.

Hansson, Eva (2000). *Att bygga för böcker : de nya stadsbiblioteken i Simrishamn och Landskrona*. Borås : Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap 2000 : 40).

Hodászy Fröberg, Vilma (1998). *Tystnaden och ljuset. Om bibliotekens arkitektur*, Stockholm : Carlsson.

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1991). *Forskningsmetodik : om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund : Studentlitteratur.

Höglund, Lars (1998). Bibliotekens värde : Ingår i Holmberg, Sören & Weibull Lennart red. *Ljusnande framtid*. SOM-undersökningen 1998. Som-rapport nr. 22. Göteborg, s.115-129.

Johannesson, Krister (2004). Biblioteksarkitektur idag- en komplex historia, *T. Dokument 59* vol. 4, s. 121-129.

Koch, Daniel (2004). *Spatial systems as producers of meaning – the idea of knowledge in three public libraries*. Stockholm : KTH School of Architecture / Spatial Analysis. (Licavhandling Trita-Ark Forskningspub. 2004:2).

Lokalprogram : nytt bibliotek i Arlöv. Burlövs kommun 2002-11-08.

Mattern, Shannon Christine (2002). *Building ideologies : a case study of the Seattle public library building and its embodied ideas, ideals and values*. New York : Disertation, Program in Media Ecology / Department of Culture and Communication. Disertation New York.

Mattern, Shannon (2007). *The new downtown library : designing with communities*. University of Minnesota Press. Minneapolis, London.

Merriam, Sharan B (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund : Studentlitteratur.

Nörby, Karin (2007). Vinnare! *DIK Forum* nr. 10, s.6-7.

Pemer, Anna Lena (2001). *Mot det gränslösa biblioteksrummet : visioner och funktioner i 1990-talets biblioteksarkitektur med utgångspunkt i Malmö stadsbibliotek och Bibliothèque nationale de France*. Borås : Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap 2001 : 14).

Ristarp, Jan (2002). Syns demokratin utanpå ?. Ingår i Gram, Margareta, red. *Bibliotek och arkitektur : byggnader, rum, samlingar*. Stockholm : Arkitekturmuseets skriftserie publ. 9, s. 50-57.

Webb, T. D (2000). Introduction : Functions and Forms, s. 5-11. Function : Mission, People, and Places, s. 13-20. Ingår i Webb, T. D., red. *Building Libraries for the 21st Century : the shape of information*. London : McFarland & Company, Inc., Pub.

Elektroniska källor

Arlövs bibliotek – en levande mötesplats (2008).

http://www.burlov.se/Kultur_fritid/Bibliotek/Arlovs-bibliotek/

Faulkner-Brown, Hendy (1987). The open plan and flexibility, Ingår i Vaughan, Anthony, comp. *The international reader in the management of library, information and archive services*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Paris December 1987.

<http://www.unesco.org/webworld/ramp/html/r8722e/r8722e18htm>. [läst 2007-11-12].

Stockholms stad (2007). Information om ett nytt stadsbibliotek i Stockholm.

<http://www.nyttstadsbibliotek.stockholm.se>

BILAGA

Intervjufrågor till bibliotekspersonal på Arlövs bibliotek

1. Hur länge har du arbetat på Arlövs bibliotek?
2. Var du med när nya biblioteket byggdes ? (byggnadsprocessen)
3. Vilka möjligheter fick bibliotekspersonalen att påverka ? Hur gick det till?
4. Hur fungerade samarbetet med arkitekten?
5. Varför valde man att bygga ett nytt bibliotek?
6. Vilka är de största skillnaderna mellan det gamla och det nya biblioteket?
7. Tog man upp rätt funktionsaspekter när det nya biblioteket skulle byggas? Vilka ?
8. Glömdes något bort?
9. På vilket sätt togs användarnas intressen till vara i byggnadsprocessen?
10. Fick användarna komma med synpunkter?
11. Är du nöjd med det nya bibliotekets utformning? Varför/varför inte? /Estetiskt/Praktiskt
12. Hur upplever du biblioteksmiljön/atmosfären?
13. Tycker du att det nya biblioteket fungerar bra? /Ändamålsenligt

14. Vilka anser du vara folkbibliotekets primära funktioner (generellt)?
15. Vilka är Arlövsbibliotekets viktigaste uppgifter?
16. Vem är biblioteket till för?
17. Hur pass viktigt är det att biblioteket har uttalade mål och visioner? Har Arlövs bibliotek det?
18. Vilka mål och visioner finns för verksamheten?
19. Hur skulle du vilja beskriva bibliotekets kärna/själ ?
20. Vilka värderingar tycker du att ett bibliotek ska stå för? /Finns det något som kan kallas specifika "biblioteksvärderingar" tycker du?
21. Vilken roll tror du att ni har (för allmänheten) i Arlöv?

22. Hur tror du att framtidens bibliotek kommer att se ut?
23. Finns det några särskilda planer för Arlövs bibliotek i framtiden?